

Konkurrenceevne

Redegørelse
ny regional vækst- og udviklingsstrategi

INDLEDNING

I forbindelse med den kommende vækst- og udviklingsstrategi er der udarbejdet en redegørelse, der beskriver de regionale vækst- og udviklingsvilkår, som ligger til grund for den fremtidige udvikling i Region Midtjylland.

Redegørelsen omfatter en række delanalyser, der tilsammen skal danne det analytiske og beskrivende grundlag for den Regionale Vækst- og Udviklingsstrategi.

Den regionaløkonomiske redegørelse beskriver de overordnede vækst- og udviklingsvilkår i regionen og omfatter emner som værdiskabelse og produktivitet, demografi, bosætning, erhverv, beskæftigelse og arbejdskraft herunder de generelle vækstdrivere uddannelse, iværksætteri, innovation og internationalisering. Den regionaløkonomiske redegørelse udgør primært analysegrundlaget for den udfordring, som vedrører konkurrenceevnen.

De øvrige udfordringer Klima og ressourcer, Velfærd samt Demografi og bosætningsmønstre behandles og underbygges i en række særskilte analyser.

I Region Midtjylland har erhvervsindsatsen primært været fokuseret på de 4 styrkepositioner Energi og miljø, Fødevarer, Velfærdsinnovation og Turisme, samt de 4 vækstmotorer Uddannelse og kompetenceudvikling, innovation og forretningsudvikling, Digitalisering og Iværksætteri.

INDHOLDSFORTEGNELSE

SAMMENFATNING	4
VÆRDISKABELSE OG PRODUKTIVITET	4
DEMOGRAFI	4
ERHVERV, BESKÆFTIGELSE OG ARBEJDSKRAFT	5
VÆKSTDRIVERE	6
VÆRDISKABELSE OG PRODUKTIVITET	8
ØKONOMISK VÆKST	8
PRODUKTIVITET	9
ERHVERVSSTRUKTURENS OG PRODUKTIVITETENS BETYDNING FOR DEN ØKONOMISKE VÆKST	10
DEMOGRAFI	11
BEFOLKNINGENS GEOGRAFISKE UDVIKLING	11
BEFOLKNINGSFREMSKRIVNING	12
ERHVERV, BESKÆFTIGELSE OG ARBEJDSKRAFT	14
ARBEJDSPLADSERNE	14
UDDANNELSESNIVEAUET	14
ERHVERVENE	15
ARBEJDSSTYRKEN	17
ARBEJDSMARKEDSBALANCEN	18
VÆKSTDRIVERE	20
UDDANNELSE	20
IVÆRKSÆTTERI	21
INNOVATION	22
INTERNATIONALISERING	24
FOKUSEREDE INDSATSOMRÅDER	26
ENERGI OG MILJØ	27
FØDEVARER	29
VELFÆRDSINNOVATION	31
TURISME	33

SAMMENFATNING

VÆRDISKABELSE OG PRODUKTIVITET

Den regionale værdiskabelse eller økonomiske vækst er afgørende for velstanden og velfærden i Region Midtjylland, men set over de seneste ti år har den økonomiske vækst imidlertid været beskeden. Den økonomiske fremgang, som fandt sted i perioden 2003 til 2008 blev således næsten spist op af den finansielle krise, som indtraf i 2008.

Godt nok er Region Midtjyllands økonomiske vækst på niveau med landsgennemsnittet og den højeste uden for hovedstadsområdet, men væksten ligger langt under den økonomiske vækst i perioden 1993 til 2002, som var på 2,6 procent om året.

Økonomien i Region Midtjylland forventes at vokse med 1,5 procent om året frem mod 2030. Det er et væsentligt løft i økonomien i forhold til de foregående ti år, men der er samtidigt lang vej op til de vækstrater, man kunne opleve i perioden 1993 til 2003.

Den økonomiske vækst er ulige fordelt i regionen. Der har været en forholdsvis høj økonomisk fremgang i Østjylland, mens der har været en tilbagegang i Vestjylland¹. Uligheden mellem landsplanområderne er øget i forbindelse med finanskrisen og den tendens ser også ud til at fortsætte i årene fremover.

Den økonomiske vækst i årene fremover skal ses i sammenhæng med befolkningsudviklingen og mulighederne for at finansiere en forventet stigning i efterspørgslen efter offentlige velfærdsydelser i takt med, at der kommer stadigt flere ældre i alderen 65 år og derover.

Produktiviteten har været stigende de seneste ti år, men selvom produktivitetsvæksten har været en smule højere end landsgennemsnittet, så er produktivetsniveauet stadig otte procent lavere end landsgennemsnittet. En mindre del af denne forskel i produktiviteten kan tilskrives, at Region Midtjylland har en anden erhvervsstruktur end resten af landet. Langt den overvejende del af forskellen skyldes dog, at produktiviteten i en række brancher i Midtjylland er lavere end disse branchers produktivitet på landsplan. Herunder ikke mindst i en række brancher i industrien.

DEMOGRAFI

Der sker en stigende befolkningskoncentration i Østjylland. Befolkningen vokser i Region Midtjylland, men fremgangen sker hovedsageligt i Østjylland, mens der sker en afvandring fra Vestjylland. Tendensen ser ud til at fortsætte i de kommende år.

Samtidig med vandringen mod Østjylland sker der en vandring fra land til by. Regionens byer vinder frem på bekostning af landdistrikterne. Før finanskrisen var det især de mindre byer, der voksede kraftigt, men de senere år er det regionens største byer, der har oplevet den højeste vækst.

De unge i uddannelsesalderen søger mod Aarhus, som er den eneste kommune i Region midtjylland, der har en positiv nettotilflytning blandt unge i alderen 16 til 24 år.

---

¹ I Regeringens Landsplanredegørelse 2013 anvendes følgende områder i Region Midtjylland: Østjylland-Nord: Kommunerne Favrskov, Hedensted, Horsens, Norddjurs, Odder, Randers, Silkeborg, Skanderborg, Syddjurs og Aarhus. Mellemstore byregioner: Kommunerne Herning, Holstebro, Ikast-Brande, Skive, Struer og Viborg. Småbyregioner: Kommunerne Lemvig, Ringkøbing-Skjern og Samsø. I denne redegørelse bruges Østjylland, mellemstore bykommuner og Vestjylland om de samme områder.

Omvendt er der en kraftig fraflytning væk fra Aarhus Kommune blandt unge (børne)familier. Fraflytningen kommer især – men ikke kun - nabokommunerne rundt om Aarhus til gode. 15 af regionens 19 kommuner har således en positiv nettoutflytning blandt personer i alderen 25 til 39 år.

Befolkningen i Region Midtjylland bliver stadig ældre. Indbyggertallet vil vokse med 92.000 frem mod 2030. Antallet af personer i alderen 65 år og derover vil vokse med 84.000, mens antallet af personer i den erhvervsaktive alder vil falde med 2.000.

ERHVERV, BESKÆFTIGELSE OG ARBEJDSKRAFT

Der er forsvundet mere end 50.000 arbejdspladser i regionen i kølvandet på finanskrisen. Der bliver naturligvis skabt nye job, i takt med at konjunkturerne vender og økonomien atter kommer op i omdrejninger, men de nye job er ikke nødvendigvis af samme type som dem, der er forsvundet de senere år, og jobbene bliver ikke nødvendigvis skabt i de samme brancher, hvor fra de er forsvundet.

I det hele taget sker der store ændringer i de strukturelle vilkår i disse år. Både branchemæssigt, indholdsmæssigt og geografisk.

I industrien er beskæftigelsen reduceret med næsten 30 procent de sidste ti år, og industrien mistede næsten 30.000 arbejdspladser under finanskrisen alene. Til gengæld er der i samme periode kommet flere job inden for handel, privat og offentlig service. Det er en udvikling, der fortsætter ifølge prognoserne med den positive bemærkning, at tilbagegangen i industriarbejdspladser bliver væsentlig mindre end det, vi er vidne til i øjeblikket.

Glidningen i erhvervsstrukturen udfordrer især Vestjylland, som er meget afhængig af industriarbejdspladser, men det stiller samtidig ændrede krav til arbejdsstyrkens kompetencer i hele regionen. Man kan allerede nu se, at selvom antallet af industriarbejdspladser er faldet det seneste årti, så er antallet af beskæftigede i industrien med en lang videregående uddannelse steget som den eneste uddannelsesgruppe.

Østjylland har som det eneste område i regionen formået at holde en stabil beskæftigelse igennem de seneste ti år, og den kommende jobvækst koncentrerer også i Østjylland. Næsten 90 procent af alle nye jobs frem mod 2030 skabes i Østjylland.

Arbejdsstyrken stiger i de kommende år til trods for, at der bliver færre i den erhvervsaktive alder. Det skyldes dels en konjunkturbestemt stigning i erhvervsfrekvensen, dels en stigning i erhvervsfrekvensen som følge af et stigende uddannelsesniveau. Der er dog en risiko for stagnerende og i visse egne faldende arbejdsstyrke uden for Østjylland.

Selvom efterspørgslen efter arbejdskraft med en videregående uddannelse stiger i de kommende år, så er der så mange, der tager en videregående uddannelse, at udbuddet stiger endnu mere. Derfor er der udsigt til en betydelig arbejdsløshed blandt personer med visse typer af mellemlang og lang videregående uddannelse. Problemstillingen begrænser sig hovedsageligt til Østjylland, hvorimod udbuddet af akademisk arbejdskraft er begrænset uden for Østjylland. Det gør områderne uden for Østjylland mindre attraktive for erhvervslivet, hos hvem efterspørgslen efter akademisk arbejdskraft som sagt er stigende.

Derimod vil der være et stort fald i udbuddet af arbejdskraft med en erhvervsfaglig uddannelse, og da man samtidig vil se en stigende efterspørgsel efter faglært arbejdskraft, vil der være en kraftig mangel på faglært arbejdskraft i 2030.

VÆKSTDRIVERE

Uddannelse

Region Midtjylland opfylder allerede i dag de nationale målsætninger om, at mindst 60 procent af en årgang skal have en videregående uddannelse, og at mindst 25 procent af en årgang skal have en lang videregående uddannelse.

Samtidig er Region Midtjylland også meget tæt på at være i mål med den nationale målsætning om, at mindst 95 procent af en årgang skal have en ungdomsuddannelse. Det opfyldes i dag alene i Vestjylland.

For alle tre uddannelsesmålsætninger gælder, at andelen er steget markant de seneste fem år.

Iværksætteri

Antal nye virksomheder er faldet betydeligt siden finanskrisen, og det samme er andelen, der udvikler sig til at være vækstiværksættere. Udviklingen er naturligvis meget konjunkturafhængig og såvel etableringsraten som andelen af vækstiværksættere forventes at stige i takt med, at de økonomiske betingelser forbedrer sig i de kommende år.

Der er generelt færre nye virksomheder i Region Midtjylland i forhold til resten af landet, men der er omvendt større sandsynlighed for, at de virksomheder, der etableres også overlever på længere sigt. Det kan hænge sammen med, at en relativ stor andel af iværksætterne har en videregående uddannelse, og at iværksættere med en videregående uddannelse generelt har en højere overlevelseshastighed end øvrige iværksættere.

Innovation

En tredjedel af de midtjyske virksomheder er innovative, og innovationsaktiviteten i Region Midtjylland ligger generelt over niveauet i hele landet. Det er dog værd at bemærke, at de regionale innovationsdata er behæftet med en nogen usikkerhed.

Nye varer og tjenesters andel af produktinnovative virksomheders samlede omsætning er faldet markant det seneste år og er landets laveste sammen med Region Nordjylland.

Region Midtjylland har som den eneste region i landet haft en stigning i antallet af nationale og europæiske patentansøgninger fra 2002 til 2011.

Udgifterne til innovation og patentansøgninger er øget mere i Region Midtjylland end i de øvrige regioner.

De innovative virksomheder samarbejder mindre med andre virksomheder i ind- og udland end før krisen og andelen af samarbejdende virksomheder er landets laveste.

Internationalisering

En fjerdedel af de midtjyske virksomheders omsætning eksporteres til udlandet, og de midtjyske virksomheder er dermed stort set lige så eksportorienterede som de øvrige regioner, når man ser bort fra Region Hovedstaden.

Eksportandelen er i steget fra 2008 til 2010, men det skyldes ikke en stigende eksport, men derimod at eksporten er faldet mindre end den indenlandske afsætning.

Den midtjyske eksport er fordelt på meget få erhverv, hvor industrien og handel og transport tilsammen tegner sig for hele 94 procent af eksporten i Midtjylland.

Mere end halvdelen af industriens omsætning eksporteres, og industrien er således klart det mest globale erhverv. Næste 70 procent af hele eksporten i Region Midt-

Jylland kommer fra industrien. Industrien er dermed langt mere konkurrenceudsat end de øvrige erhverv og har dermed andre behov for erhvervsservice end de mere hjemmemarkeds orienterede erhverv.

Kun ganske få virksomheder afsætter deres varer og ydelser uden for landets grænser. I Region Midtjylland eksporterer 11 procent af virksomhederne, hvilket svarer til landsgennemsnittet. Andelen af virksomheder i Region Midtjylland, der eksporterer, har stort set været uændret i perioden fra 2006 til 2010.

Det er blot en relativt lille del af virksomhederne i Region Midtjylland, der er ejet af udenlandske virksomheder. I 2010 var der 451 udenlandsk ejede virksomheder i Region Midtjylland svarende til en procent af samtlige virksomheder i regionen.

De udenlandske virksomheder har dog stor betydning for produktionen og beskæftigelsen i Region Midtjylland, idet de tegner sig for knap 20 procent af omsætningen og knap 15 procent af arbejdspladserne.

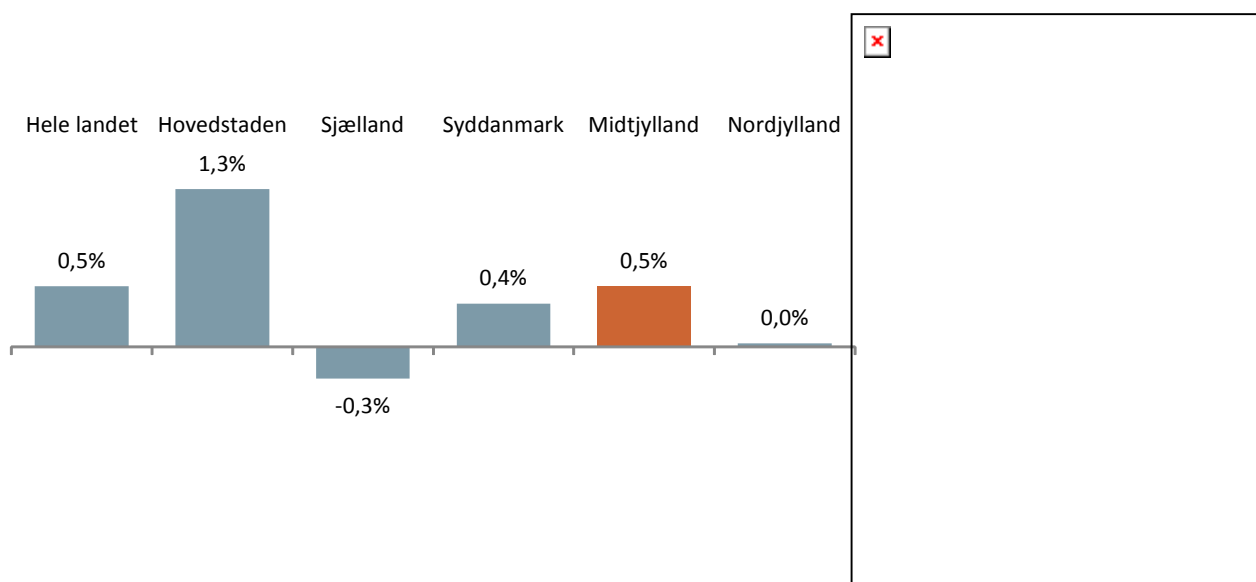
VÆRDISKABELSE OG PRODUKTIVITET

ØKONOMISK VÆKST

Region Midtjylland har de seneste ti år oplevet en forholdsvis beskedne økonomisk vækst på 0,5 procent om året. Det er på niveau med landsgennemsnittet men væsentligt under væksten i Hovedstaden. Det er samtidigt langt fra væksten i den foregående periode fra 1993 til 2002, hvor den årlige vækst var 2,6 procent i såvel Midtjylland som hele landet.

Finanskrisens indtog i løbet af 2008 har naturligvis haft stor indflydelse på vækstforløbet. Fra 2002 til 2008 var der positive vækstrater i alle regioner, og forskellen på Hovedstaden og Region Midtjylland var mindre udtalt. Det er dog værd at bemærke, at væksten end ikke i de særdeles gode år op til krisen nåede de samme højder som i perioden 1993 til 2003.

GENNEMSNITLIG ÅRLIG ØKONOMISK VÆKST I PERIODEN 2003 TIL 2012

KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

Efter 2008 er det kun Hovedstaden, der har formået at generere en positiv økonomisk vækst, hvilket har bidraget til den store forskel på Hovedstaden og de øvrige regioner i hele perioden 2002 til 2012.

Væksten har været ujævnt fordelt på tværs af regionens landsplanområder. I Østjylland har den årlige vækst været næsten dobbelt så høj som regionsgennemsnittet, mens der i Vestjylland har været en årlig negativ vækst på -1,8 procent. I Vestjylland var væksten også negativ i perioden før finanskrisen, og krisen har bidraget til at øge uligheden mellem de enkelte landsplanområder.

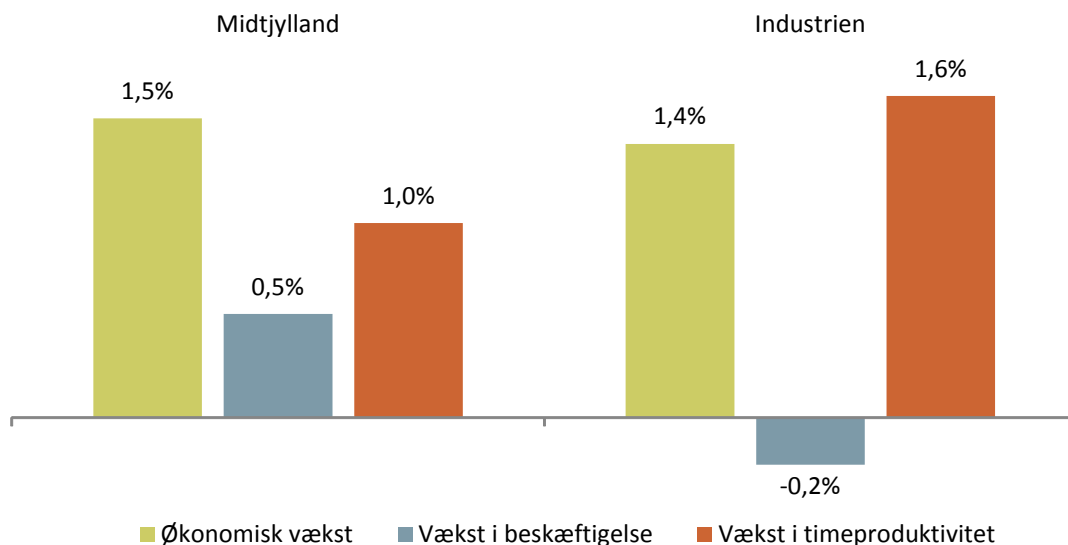
Fremskrivninger, der er konsistente med prognoser fra Finansministeriet, viser, at økonomien i Region Midtjylland vokser med 1,9 procent om året frem til 2020, og at den årlige vækst herefter falder til 1,2 procent fra 2020 frem til 2030. Det giver en årlig økonomisk vækst på 1,5 procent i perioden 2012 til 2030.

Som det fremgår af figuren på næste side, så drives væksten hovedsageligt frem af en stigning i produktiviteten på en procent om året, mens der forventes en beskedne fremgang i beskæftigelsen på 0,5 procent om året. Der forventes en noget hø-

jere produktivitetsvækst i industrien, men samtidig forventes der også en mindre tilbagegang i industriens beskæftigelse.

GENNEMSNITLIG ÅRLIG VÆKST I ØKONOMIEN, BESKÆFTIGELSEN OG PRODUKTIVITETEN I PERIODEN 2012 TIL 2030

Kilde: Danmarks Statistik, SAM-K og Region Midtjylland

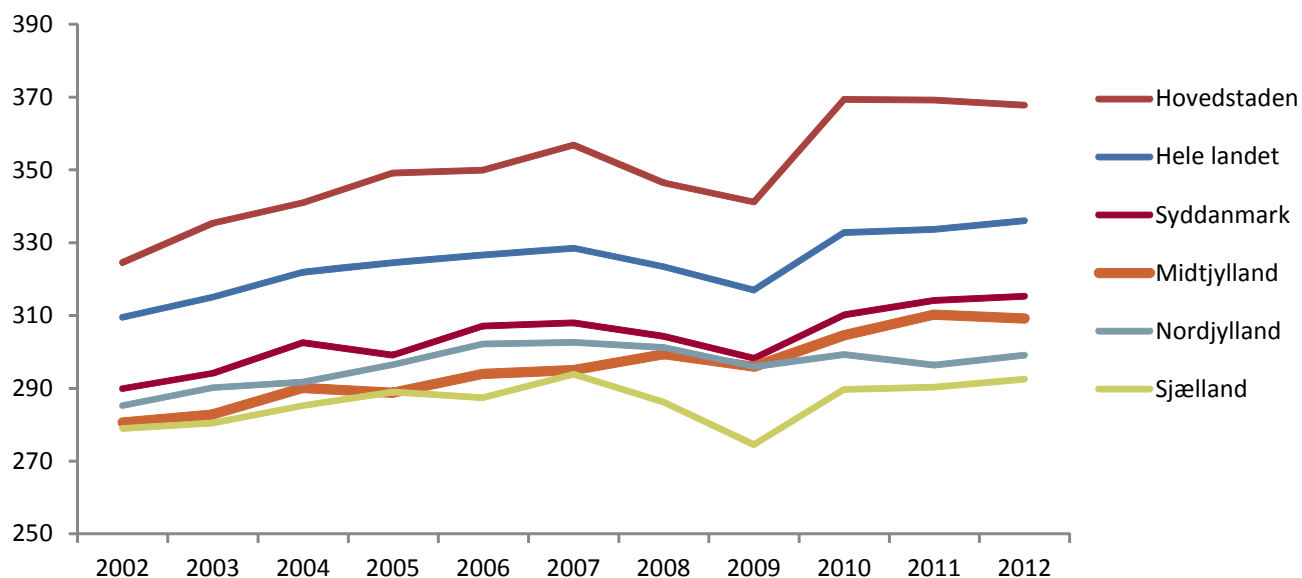
PRODUKTIVITET

Værdiskabelsen (bruttoværditilvæksten) og dermed den økonomiske vækst afhænger af, hvor meget befolkningen arbejder, kaldet arbejdsudbuddet, og hvor stor værdien er af det, hver enkelt beskæftiget producerer, kaldet produktiviteten. Produktiviteten og særligt produktivitetsvæksten er en afgørende faktor for, hvor konkurrencedygtige de midtjyske virksomheder er overfor virksomheder i udlandet.

Produktiviteten har været stigende de seneste ti år, men selvom produktivitetsvæksten har været en smule højere end landsgennemsnittet, så er produktivetsniveauet stadig otte procent lavere end landsgennemsnittet. I forhold til Hovedstaden ligger produktiviteten i Midtjylland 16 procent lavere.

TIMEPRODUKTIVITETEN I PERIODEN 2003 TIL 2013

Kroner per arbejdstime

Kilde: Danmarks Statistik, SAM-K og Region Midtjylland

ERHVERVSSTRUKTURENS OG PRODUKTIVITETENS BETYDNING FOR DEN ØKONOMISKE VÆKST

Midtjylland er relativt specialiseret i Industri, Bygge og anlæg, Handel samt Landbrug, skovbrug og fiskeri. Især Handel, Industri og til dels Bygge og anlæg er beskæftigelsestunge erhverv, som til sammen udgør 39 procent af alle arbejdspladser i Region Midtjylland og 54 procent af alle private arbejdspladser i Region Midtjylland. Omvendt udgør Landbrug, skovbrug og fiskeri blot 4 procent af de midtjyske arbejdspladser.

Med få undtagelser ligger de midtjyske specialiseringer inden for brancher, hvor produktiviteten er lav, og hvor den årlige økonomiske vækst er lav eller ligefrem negativ. Derimod er der relativt få midtjyske arbejdspladser inden for Finansiering og forsikring samt Information og kommunikation, hvor både produktiviteten og den økonomiske vækst er høj.

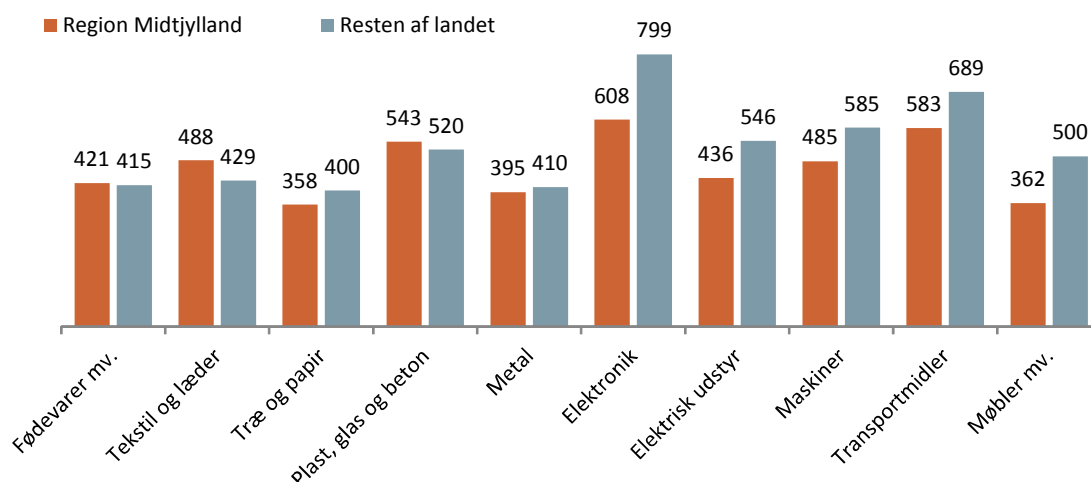
Problemerne forstærkes af en generel lav midtjysk produktivitet i forhold til landsgennemsnittet. Eksempelvis er den midtjyske industri 16 procent mindre produktive end industrien på landsplan. Det bidrager formentlig til, at industriens økonomiske vækst er betydeligt mere negativ i Region Midtjylland end på landsplan. Omvendt er Bygge og anlæg et af lyspunkterne, hvor produktiviteten er 16 procent højere end på landsplan, og hvor den økonomiske vækst er væsentligt højere i Region Midtjylland end på landsplan.

Beregninger viser, at den negative afvigelse i Region Midtjyllands produktivitet kun i et mindre omfang kan tilskrives den midtjyske erhvervsstruktur. Afvigelsen skyldes næsten udelukkende, at de enkelte brancher i Region Midtjylland har en lavere produktivitet end de tilsvarende brancher i resten af landet. Det er højst sandsynligt også med til at lægge en dæmper på den økonomiske vækst.

Ovenstående beregninger er foretaget på et højt aggregeringsniveau, som kan være med til at sløre forskelle på et mere detaljeret brancheniveau. I forhold til industriens produktivitet er der eksempelvis det helt særlige forhold, produktiviteten er meget høj i brancherne olieraffinaderier, kemisk industri og medicinalindustrien, og at virksomheder i disse brancher i høj grad er placeret i Region Hovedstaden. Det kan være med til at give et skævt billede.

Ser man derfor bort fra disse tre brancher, så viser det sig, at industriens produktivitet er 9 procent og ikke 16 procent lavere end resten af landet. I de fleste industribrancher ligger produktiviteten fortsat lavere end i resten af landet, og industriens produktivitet er kun højere end i resten af landet i brancherne fødevarer, tekstil og læder samt plast, glas og beton, som det fremgår af nedenstående figur.

PRODUKTIVITET PR. BESKÆFTIGET (1.000 KR.) FORDELT PÅ INDUSTRIBRANCHER

KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

DEMOGRAFI

BEFOLKNINGENS GEOGRAFISKE UDVIKLING

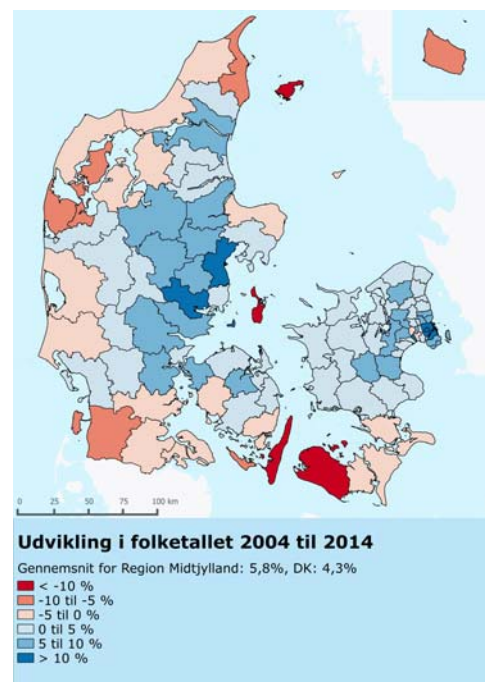
De sidste ti år har Region Midtjylland haft den relativt største befolkningsfremgang uden for Region Hovedstaden. Godt 70.000 nye indbyggere er der kommet til siden 2004, så der nu bor godt 1.275.000 personer i Region Midtjylland.

Den geografiske fordeling af befolkningsvæksten har været meget forskellig. Fordelt på landsplanområder i Region Midtjylland har der været en stor befolkningsfremgang i Østjylland, en beskeden vækst i de mellemstore bykommuner og en decideret tilbagegang i Vestjylland.

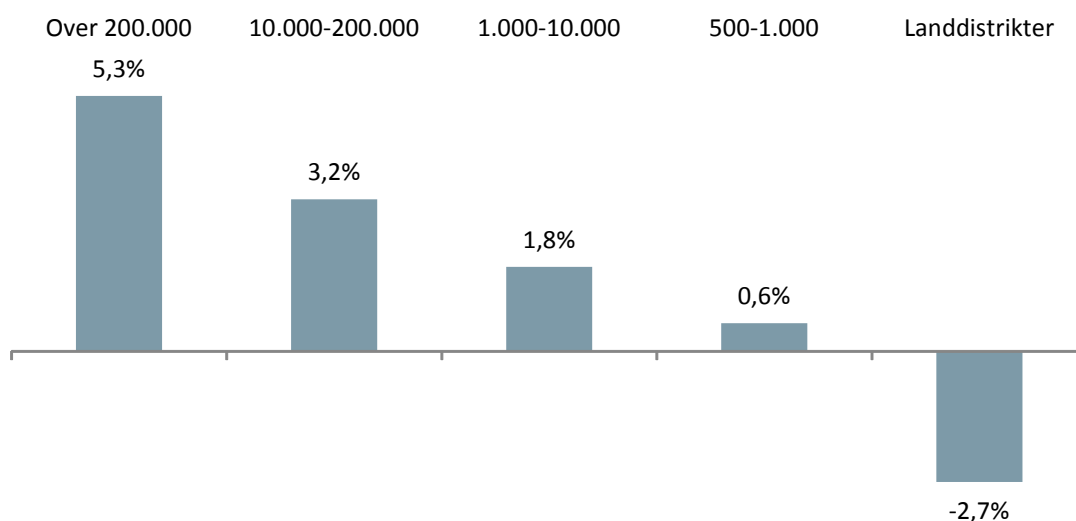
Der er sket en øget koncentration af befolkningen i Østjylland siden finanskrisens start i 2008. Østjylland har opretholdt en høj befolkningsvækst, hvorimod befolkningsfremgangen i de mellemstore bykommuner stort set er ophørt. Befolkningstilbagegangen i Vestjylland er tiltaget kraftigt.

Der er også variationer inden for de enkelte landsplanområder. Eksempelvis i Østjylland, hvor Aarhus Kommune og Horsens Kommune har haft en kraftig befolkningsvækst, hvorimod befolkningen er faldet i Norddjurs Kommune, se kortet til højre.

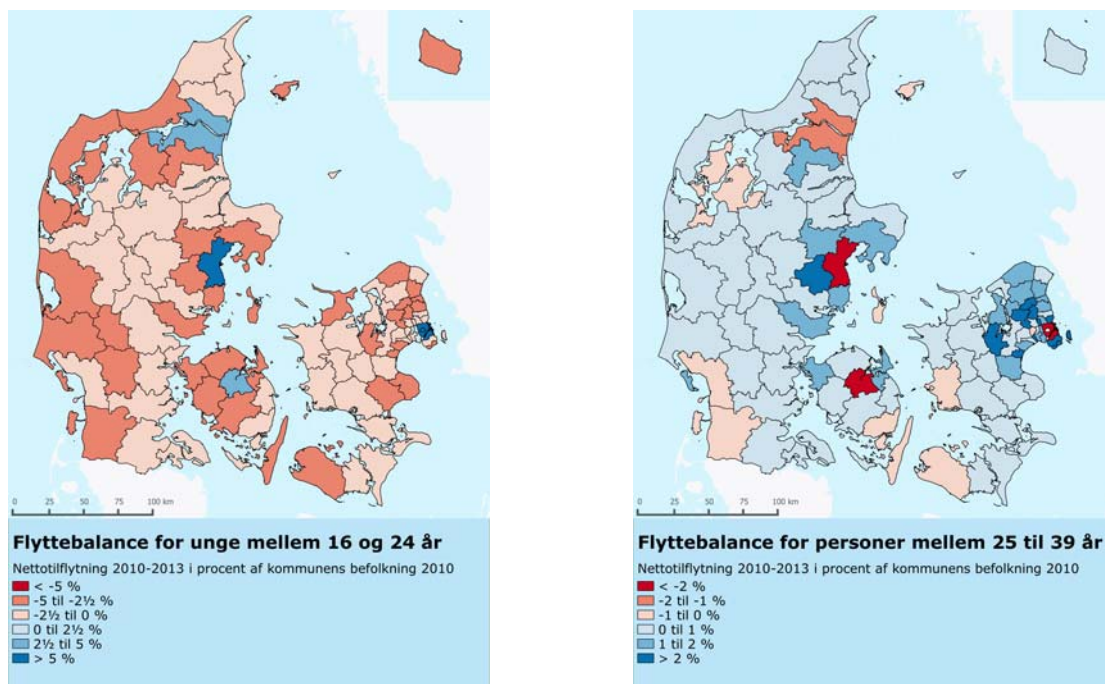
Der har i en årrække været en vandring fra land til by, men hvor den relative vækst tidligere var størst i de små og mindre byer, er det i de senere år de største byer, der har oplevet den kraftigste vækst. Årsagen skal formentlig findes i de lavere boligpriser, som gør det muligt for flere at bosætte sig i de største byer i stedet for som tidligere at flytte ud i forstæderne. Tendensen gør sig gældende i Region Midtjylland som helhed men også alle tre landsplanområder i regionen.

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I REGION MIDTJYLLAND 2008-2014 EFTER BYSTØRRELSE

KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

Befolkningens udvikling i en kommune afgøres af fødselsoverskuddet, flyttebalancen overfor resten af landet og vandringsbalancen overfor udlandet. Det er især flyttebalancen, der er afgørende for forskelle i befolkningens udvikling mellem kommunerne.

Der er forholdsvis få kommuner, der samlet set har en positiv flyttebalance i perioden 2004 til 2014, og i Region Midtjylland er der kun tale om Horsens Kommune, Randers Kommune og Aarhus Kommune. Alle tre er kommuner, som hører under Østjylland. Det er især resultatet af to dominerende flyttemønstre: Dels flytter mange unge til Aarhus Kommune i forbindelse med deres uddannelse og dels flytter mange yngre børnefamilier fra Aarhus Kommune til forstads- og omegnskommunerne. Det er blandt disse to grupper, at flytteaktiviteten er størst, mens flytteaktiviteten er ganske beskeden og uden noget bestemt mønster hos de øvrige aldersgrupper.

Aarhus Kommune er den eneste kommune i Region Midtjylland, der har en positiv nettotilflytning blandt unge i alderen 16-24 år, se kortet øverst til venstre. Omvendt er der to grupper af kommuner, som har en relativ stor nettoaflytning blandt de unge. Det er nabokommunerne til Aarhus og det er de vestjyske kommuner Lemvig, Ringkøbing-Skjern og Struer.

Aarhus Kommune er der imod den kommune, der har den relativt kraftigste nettoaflytning blandt personer mellem 25 og 39 år, og kun tre andre midtjyske kommuner har en nettoaflytning i denne aldersgruppe, se kortet øverst til højre.

BEFOLKNINGSFREMSKRIVNING

Befolkningen i Region Midtjylland vil frem mod 2030 vokse med næsten 92.000 personer. Det er en vækst på 7,2 procent, hvilket er over landsgennemsnittet på 6,2 procent. Befolkningsvæksten kommer primært på baggrund af en kraftig vækst i antallet af indbyggere i Østjylland og en kraftig vækst i antallet ældre borgere i aldersgruppen 65 år og derover.

Befolkningsfremgangen frem mod 2030 foregår hovedsageligt i Østjylland, hvor befolkningen vokser med 90.000 personer. Alle kommuner i Østjylland oplever stigende befolkning med en meget kraftig befolkningsvækst i især Aarhus Kommune og Horsens Kommune.

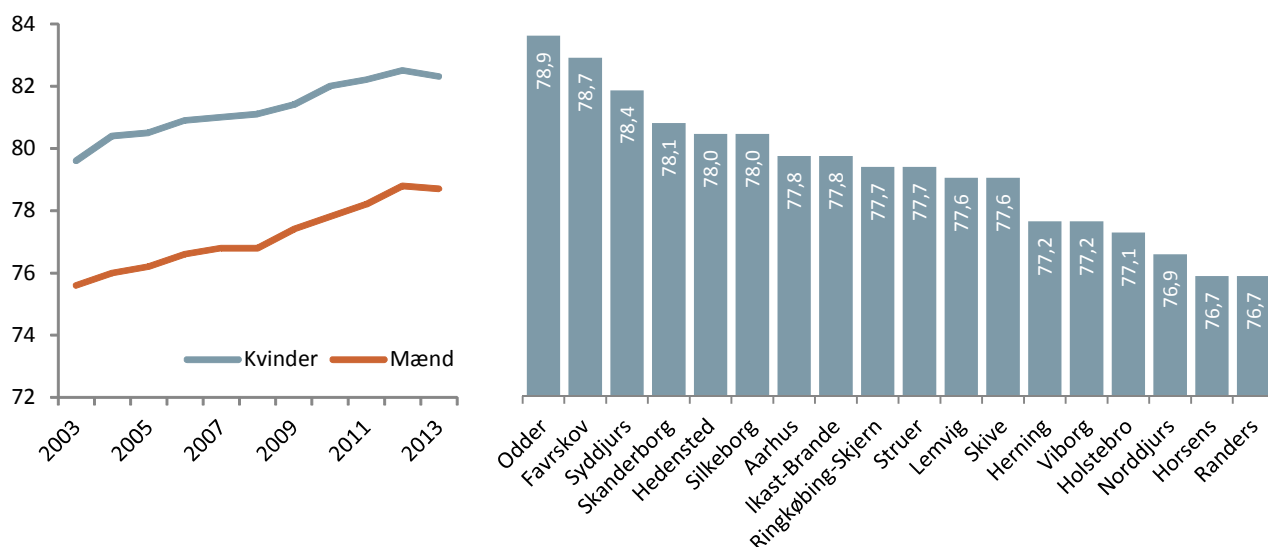
Omvendt fortsætter befolkningen med at falde i Vestjylland, mens der blot vil være en meget svag befolkningsvækst i de mellemstore bykommuner.

Befolkningen bliver stadig ældre i regionen, og i alle regionens kommuner vil ældre over 65 år udgøre en større andel af befolkningen end i dag. I Region Midtjylland stiger antallet af ældre med 84.000 eller 37,9 procent. Omvendt falder antallet af personer i den studieaktive alder (16-24 år) med knap 10.000 personer. Antallet af personer i alderen 25-64 år stiger med knap 8.000 personer, således at der er et mindre fald i antallet af personer i den erhvervsaktive alder (16-64 år) på 2.000 personer.

En af årsagerne til den aldrende befolkning er, at middellevetiden udvikler sig positivt og fortsætter med at stige. Region Midtjylland har landets højeste middellevetid, som i dag er 78,7 år for mænd og 82,3 år for kvinder.

Der er forholdsvis stor forskel på middellevetiden internt i regionen. Middellevetiden er højest i Odder Kommune med 78,9 år, mens middellevetiden er lavest i Horsens Kommune og Randers Kommune med 76,7 år.

MIDDELLEVETIDEN I FORDELT PÅ KØN OG KOMMUNER I REGION MIDTJYLLAND

KILDE: DANMARKS STATISTIK

ANM: DATA FOR SAMSØ KOMMUNE ER IKKE MEDTAGET, DA DE ER FOR USIKRE IFØLGE DANMARKS STATISTIK

ERHVERV, BESKÆFTIGELSE OG ARBEJDSKRAFT

ARBEJDSPLADSERNE

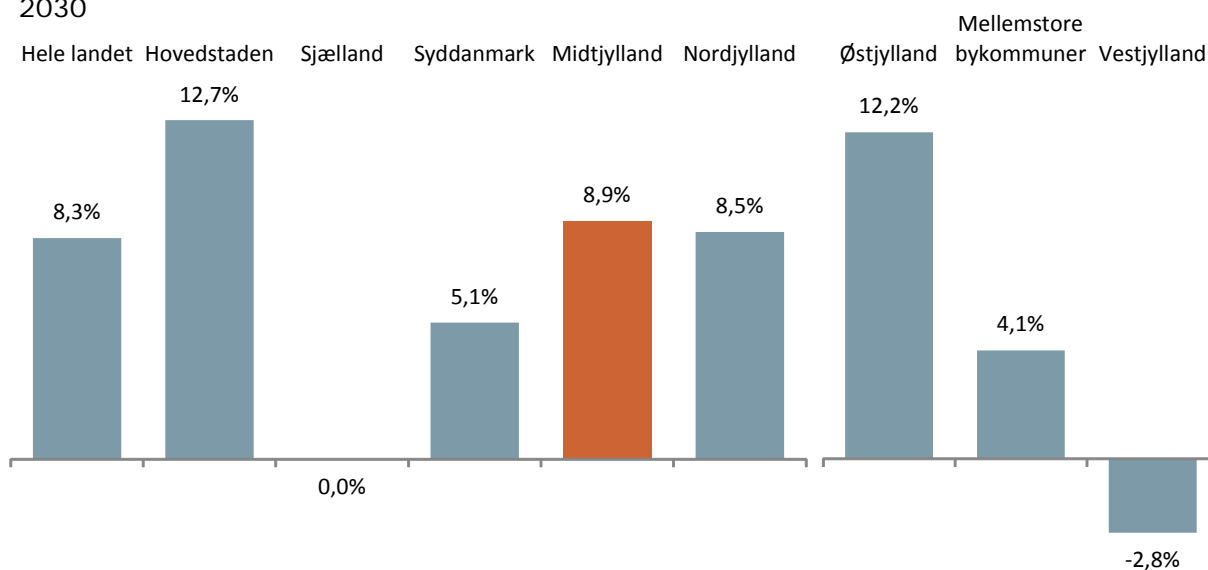
Set over hele perioden 2003 til 2013 er der forsvundet 13.000 arbejdspladser i Region Midtjylland svarende til et fald på to procent. Det dækker dog over store udsving som følge af de økonomiske konjunkturer, der har været i gennem det seneste årti. I de fem år op til finanskrisen blev der således skabt 39.000 nye arbejdspladser, mens der forsvandt 52.000 arbejdspladser i de fem år, der fulgte efter finanskrisen.

Det er kun Østjylland, der har haft en samlet jobvækst de seneste ti år, og det er endda en meget beskeden vækst på knap 4.000 arbejdspladser svarende til under en procent. I de mellemstore bykommuner er antallet af arbejdspladser faldet 5,5 procent, mens Vestjylland har oplevet et dramatisk fald i antallet af arbejdspladser på hele 14,2 procent.

De senere års nedgang i antallet af arbejdspladser forventes at blive afløst af en jobvækst frem mod 2030, uden at der dog bliver tale om en decideret jobfest. En fremskrivning af den regionale økonomi viser, at der bliver skabt 54.000 nye jobs frem mod 2030. Det svarer til en samlet jobvækst på 8,9 procent i løbet af de kommende 17 år eller i gennemsnit 0,5 procent om året, se nedenstående figur. Under den seneste højkonjunktur fra 2003 til 2008 steg antallet af jobs til sammenligning med 1,2 procent om året i gennemsnit.

Også fremover fordeles de nye arbejdspladser ujævnt over regionens områder. 48.000 af de nye jobs ligger i Østjylland, mens der kommer 7.000 nye jobs i de mellemstore bykommuner. Endelig ser væksten ud til at gå udenom Vestjylland, hvor antallet af jobs falder med 2,8 procent godt 1.000 arbejdspladser.

PROGNOSE FOR UDVIKLINGEN I ANTAL ARBEJDSPLADSER I PERIODEN 2014 TIL 2030

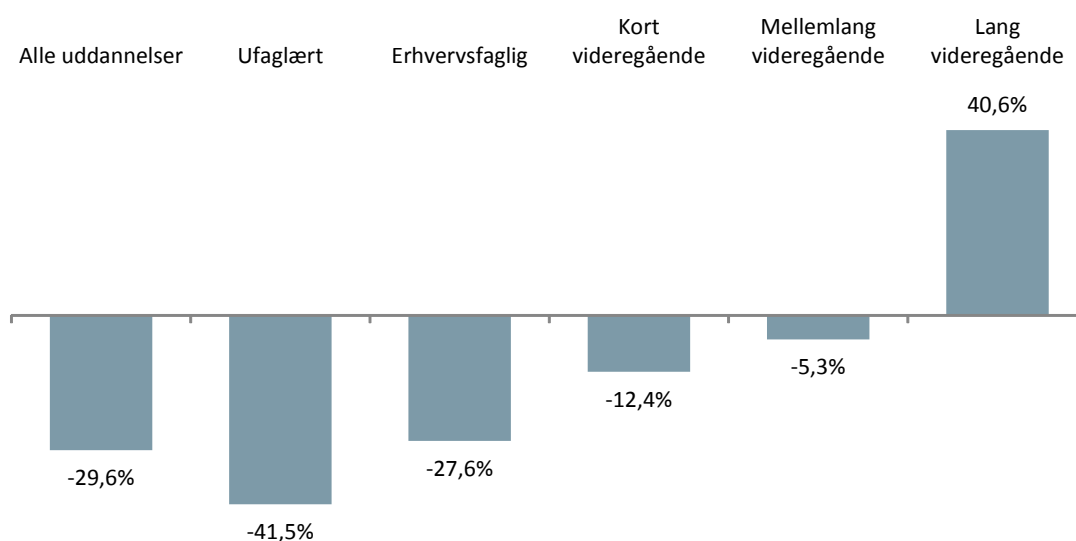
KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

UDDANNELSESNIVEAUET

Baggrunden for den langsigtede tendens til at arbejdspladserne koncentrerer sig i og omkring de store universitetsbyer – og herunder Østjylland – kan blandt andet søges i den igangværende omstilling til videnskøkonomien. Som det også nævnes i Landsplanredegørelsen 2013, så indebærer den voksende brug af arbejdskraft med langvarig uddannelse i både industri og service en koncentration af jobs i og omkring byer med videregående uddannelsesinstitutioner, hvor tilgangen til den efterspurgte arbejdskraft er rigelig.

At denne omstilling til videnskøkonomien ikke er grebet ud af den blå luft illustreres af nedenstående figur, som viser, at på trods af at antallet af industriarbejdspladser i Region Midtjylland er faldet det seneste årti, så er antallet af beskæftigede i industrien med en lang videregående uddannelse steget som den eneste uddannelsesgruppe. Samtidig er der en klar tendens til, at jo lavere uddannelsesniveau des større er det relative fald i antallet af arbejdspladser.

INDUSTRIARBEJDSPLADSER I REGION MIDTJYLLAND 2003 TIL 2013 FORDELT EFTER UDDANNELSE

KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

Flere og flere unge får i disse år en længerevarende uddannelse, og om få år vil hver 10. indbygger i den arbejdsdygtige alder i Østjylland have en lang videregående uddannelse, se tabel 2. Denne vækst i antallet af personer med en lang videregående uddannelse ses ikke i nær samme omfang i de mellemstore bykommuner eller i Vestjylland, og dette begrænsede udbud af akademisk arbejdskraft kan være med til at forklare, hvorfor jobvæksten i disse geografiske er mindre end i Østjylland.

ERHVERVENE

Som tidligere nævnt er der forsvundet 13.000 midtjyske jobs i løbet af det seneste tiår, men erhvervene er kommet vidt forskelligt gennem perioden, hvilket har medført store strukturelle ændringer.

I industrien er beskæftigelsen reduceret med næsten 30 procent siden 2003 som følge dels af en fortsat outsourcing kombineret med svigtende afsætning under krisen. Det er en tendens, der har været undervejs i gennem en længere periode, men som naturligvis er taget yderligere til under krisen. Alene i årene 2008 til 2013 er antallet af industriarbejdspladser således faldet med 29.000, og i dag er der under 100.000 industriarbejdspladser tilbage i Region Midtjylland.

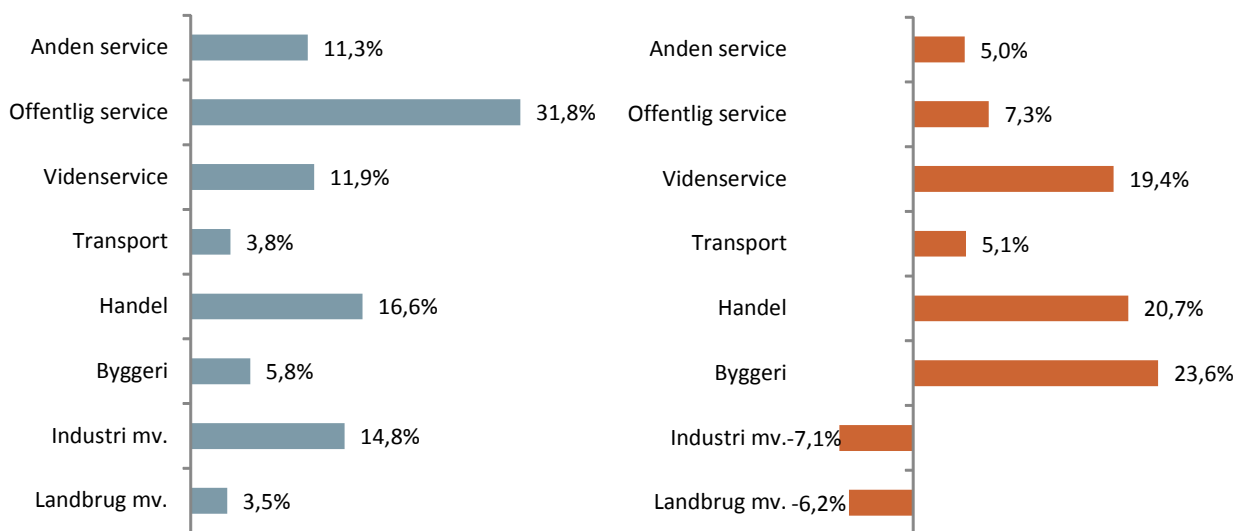
På den anden side har der været fremgang inden for såvel handel samt privat og offentlig service. Væksten i videnservice er koncentreret omkring Østjylland, hvor 5.900 af de 6.700 nye vidensjob er skabt. Det underbygger tendensen til, at videnerhvervene koncentrerer sig om og omkring de store universitetsbyer.

Den seneste fremskrivning af den regionale økonomi fortsætter de strukturelle ændringer. Der forventes en øget efterspørgsel efter industriens produkter herunder øget eksport, men samtidig er industrien det erhverv, der oplever den højeste produktivitetsvækst. Det er en af årsagerne til, at vi også fremover vil se et fald i antallet af arbejdspladser, om end faldet er mindre end i de foregående år.

Byggeri, handel og vidensservice vil alle have øget antallet af nye arbejdspladser med cirka 20 procent i 2030.

Vestjylland har relativt mange arbejdspladser i landbrug og industri og relativt få arbejdspladser i privat og offentlig service. Det er yderligere med til at forklare, hvorfor Vestjylland oplever et fald i antallet af arbejdspladser frem mod 2030, mens Østjylland, som i langt højere grad er eksponeret mod privat og offentlig service, kan forvente en beskæftigelsesfremgang.

ERHVERVSSTRUKTUR 2013 (VENSTRE FIGUR) OG UDVIKLING I ARBEJDSPLADSER 2013 TIL 2030

KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

Industrien

Selvom industribeskæftigelsen er faldet igennem længere tid, er industrien fortsat en utrolig vigtig sektor for Danmark og Region Midtjylland i særdeleshed. 83.000 personer er beskæftiget i industrien, som dermed tegner sig for 15 procent af regionens samlede beskæftigelse og 20 procent af den private beskæftigelse i regionen. 29 procent af Danmarks industribeskæftigelse ligger i Region Midtjylland, og 70 procent af regionens eksport stammer fra industrien.

Som tidligere nævnt er industribeskæftigelsen faldet med 30 procent i løbet af de seneste ti år. Det svarer til fald i beskæftigelsen på 35.000 personer, og faldet har fundet sted i alle industriens brancher.

Med 20.000 ansatte er maskinindustrien klart den største industribranche i regionen. Hver fjerde industriarbejdsplads i regionen ligger således i maskinindustrien,

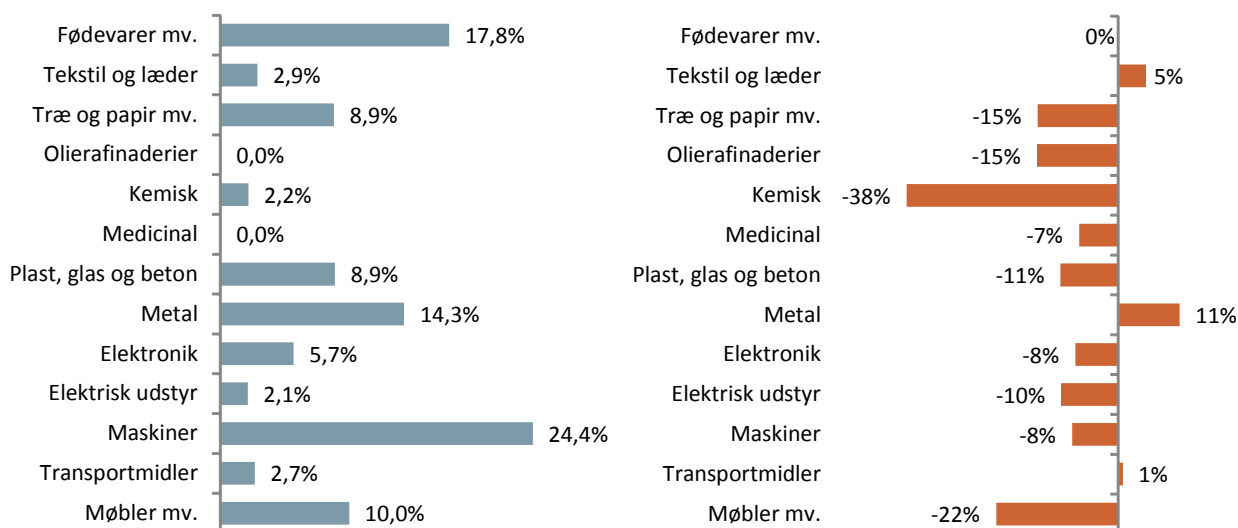
og næsten 40 procent af hele Danmarks maskinindustri er placeret i Region Midtjylland.

Maskinindustrien er sammen med metalindustrien den industribranche, der har haft det relativt mindste fald i beskæftigelsen de seneste ti år, og er også blandt de brancher, hvor antallet af arbejdspladser vil falde mindst i de kommende år.

Fødevarerindustrien og metalindustrien er to andre vigtige industribrancher i Region Midtjylland, som beskæftiger henholdsvis 15.000 og 12.000 personer.

Der er udsigt til et samlet fald i industribeskæftigelsen frem mod 2030, men det er dog positivt, at de tre største industribrancher i regionen, som tilsammen har 57 procent af alle regionens industriarbejdspladser, forventes at være blandt de brancher, der kommer til at klare sig relativt godt. Der forventes endda en fremgang i metalindustrien, fødevarerindustrien får stoppet tilbagegangen og fastholder det nuværende niveau, mens faldet i maskinindustrien ventes at blive relativt beskedent set over 15 år.

INDUSTRIENS ERHVERVSSTRUKTUR 2013 (VENSTRE FIGUR) OG UDVIKLING I INDUSTRIARBEJDSPLADSER 2013 TIL 2030

KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

ARBEJDSSTYRKEN

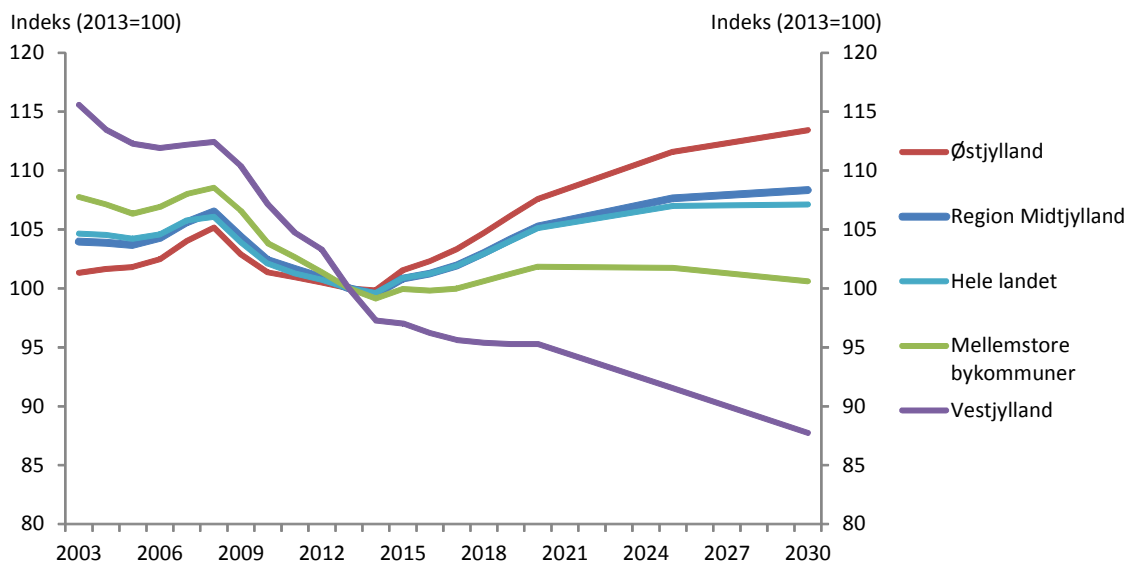
På trods af et mindre fald i befolkningen i den erhvervsaktive alder vil arbejdsstyrken i Region Midtjylland stige 49.000 personer eller 8 procent frem til 2030.

Dette paradoks hænger blandt andet sammen med udviklingen i erhvervsfrekvensen, som angiver, hvor stor en andel af befolkningen i den erhvervsaktive alder, der er til rådighed for arbejdsmarkedet og dermed er i arbejdsstyrken. Erhvervsfrekvensen er meget konjunkturfølsom, og når beskæftigelsesmulighederne falder som under den seneste krise, forlader mange (især unge) arbejdsstyrken midlertidigt til fordel uddannelse samtidig med, at mange (især ældre) forlader arbejdsstyrken permanent til fordel for selvforsørgelse, efterløn eller pension med videre.

I takt med, at beskæftigelsesmulighederne forbedres i de kommende år, forventes erhvervsfrekvensen at stige til et niveau lidt højere end niveauet i umiddelbart før krisen. Det vil være en generel tendens i hele regionen, dog vil Vestjylland, som havde den højeste erhvervsfrekvens op til krisen, ikke helt nå op på niveauet før krisen.

Arbejdsstyrken udvikler sig meget forskelligt i de forskellige egne af regionen, se nedenstående figur. I Østjylland vokser arbejdsstyrken med 52.000 eller 13 procent som en konsekvens af vækst i både erhvervsfrekvens og i befolkningen i den erhvervsaktive alder. I de mellemstore bykommuner er den stigende erhvervsfrekvens akkurat tilstrækkelig til at modsvare faldet i befolkningen i den erhvervsaktive alder, således at arbejdsstyrken opretholdes på det nuværende niveau. Derimod er faldet i Vestjyllands befolkning i den erhvervsaktive befolkning så markant, at den stigende erhvervsfrekvens ikke er nok til at forhindre en nedgang i arbejdsstyrken, som falder med godt 4.000 personer eller 13 procent.

UDVIKLING I ARBEJDSSTYRKEN 2003 TIL 2030, INDEKSERET

KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

ARBEJDSMARKEDSBALANCEN

Arbejdsmarkedsbalancen viser i hvor høj grad, der er balance på arbejdsmarkedet. Om udbuddet af arbejdskraft matcher efterspørgslen efter arbejdskraft.

I betragtning af den udvikling, der hidtil er beskrevet i denne redegørelse, virker det ved første øjekast lidt besynderligt, at der i 2030 vil være en stigende arbejdsløshed i Østjylland, mens der vil være en faldende arbejdsløshed i såvel de mellemstore bykommuner som i Vestjylland. Det besynderlige ligger naturligvis i, at denne redegørelse tegner et billede af Østjylland som et område i stærk vækst, de mellemstore bykommuner som et område i moderat vækst, og Vestjylland som et område med en negativ udvikling på de fleste parametre.

Går man bag om tallene, ændrer arbejdsmarkedsbalancen ikke ved det billede. Årsagen til den store stigning i arbejdsløsheden i Østjylland skyldes den store befolkningsfremgang, som bidrager til et stærkt stigende udbud af arbejdskraft på 52.000 personer. Beskæftigelsen stiger samtidig med 34.000 personer, hvilket er en betydelig stigning i en regional sammenhæng, men altså ikke nok til at absorbere hele væksten i arbejdsudbuddet.

I Vestjylland er det en helt anden historie. Her falder beskæftigelsen med 3.500 personer frem mod 2030, men da arbejdsstyrken samtidig falder med 4.500 personer, resulterer udviklingen i et fald i arbejdsløsheden på 1.000 personer, således at der i 2030 stort set ikke er ledig arbejdskraft tilbage i Vestjylland.

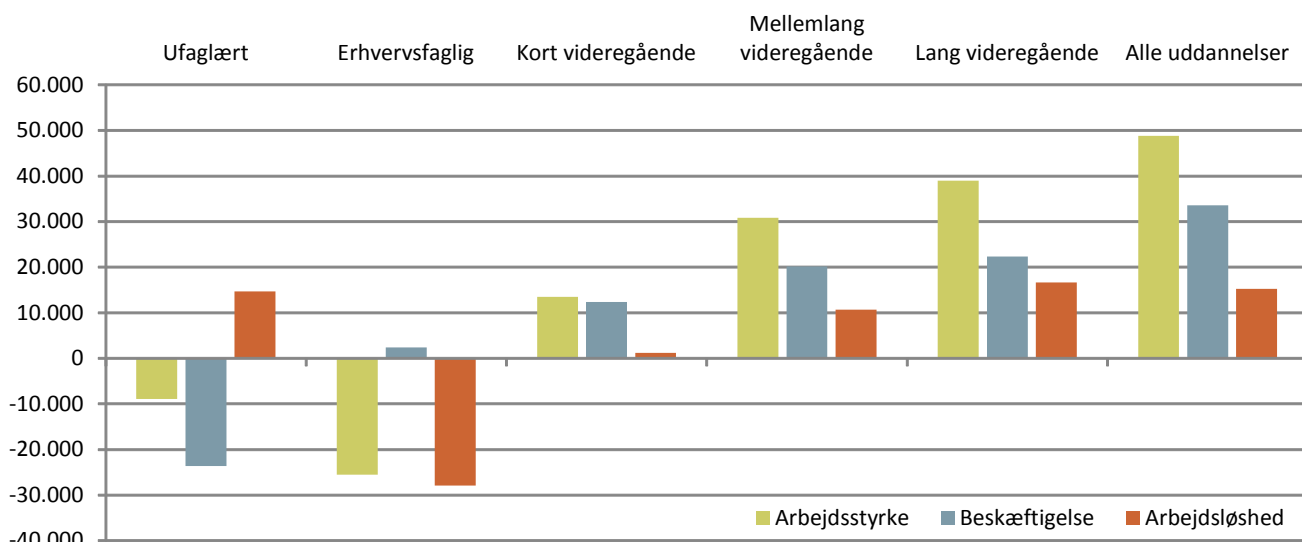
Spørgsmålet er tillige, om arbejdsstyrken har det rette kvalifikationsniveau i fremtiden. I 2030 vil der være en faldende efterspørgsel efter arbejdskraft uden

kompetencegivende uddannelse og en stigende efterspørgsel efter uddannet arbejdskraft og især efter arbejdskraft med en videregående uddannelse

Den stigende efterspørgsel efter arbejdskraft med en videregående uddannelse matches dog af en endnu kraftigere stigning i udbuddet af denne type arbejdskraft, hvilket resulterer i en betydelig arbejdsløshed blandt personer med en mellemlang videregående uddannelse (13.500 personer) og lang videregående uddannelse (18.000 personer), mens der tilnærmelsesvis vil være balance blandt personer med en kort videregående uddannelse. Overudbuddet af akademisk arbejdskraft vil især være udtalt i Østjylland og til dels i de mellemstore bykommuner, mens der i Vestjylland vil være en mangel på denne type arbejdskraft.

Udbuddet af arbejdskraft med en erhvervsfaglig uddannelse falder med hele 25.500 personer frem mod 2030, og da der samtidig vil være en mindre stigning i efterspørgslen på 2.500, resulterer det i et fald i arbejdsløsheden på 28.000 personer. Det betyder, at der opstår en kraftig overefterspørgsel efter faglært arbejdskraft, hvor erhvervslivet vil stå og mangle knap 19.000 personer med en faglært uddannelse.

ÆNDRING I ARBEJDSSTYRKE, BESKÆFTIGELSE OG ARBEJDSLØSHED FORDELT PÅ UDDANNELSESNI-
VEAU 2013 TIL 2030

KILDE: DANMARKS STATISTIK, SAM-K/LINE OG REGION MIDTJYLLAND

VÆKSTDRIVERE

UDDANNELSE

ARBEJDSSTYRKENS UDDANNELSESNIVEAU

Arbejdsstyrken i Region Midtjylland var i 2013 fordelt på følgende måde uddannelsesmæssigt: En tredjedel var ufaglærte, en tredjedel var faglærte og den sidste tredjedel havde en videregående uddannelse. Andelen af ufaglærte i Region Midtjylland svarer til landsgennemsnittet, og variationerne mellem de større bykommuner og Vestjylland er ikke udtalte.

Mens andelen af ufaglærte faldt svagt med 0,8% fra 2003 til 2008, faldt andelen med hele 14,5% fra 2008 til 2013. Frem til 2030 forventes andelen i de mindre bykommuner at falde yderligere med 11,5%, mens det i Østjylland forventes en stigning af ufaglært arbejdskraft på 6,1%. I Hovedstaden forventes antallet af ufaglærte i arbejdsstyrken at stige med knap 15% frem til 2030, og Hovedstaden vil have den højeste andel af ufaglært arbejdskraft i 2030.

Antallet af faglærte i Region Midtjylland er faldet med knap 7% i de 10 seneste år, og forventes at falde med yderligere godt 10% frem til 2030. Faldet er lidt mindre end landsgennemsnittet, idet antallet af faglærte i Region Hovedstaden forventes at falde med over 20%.

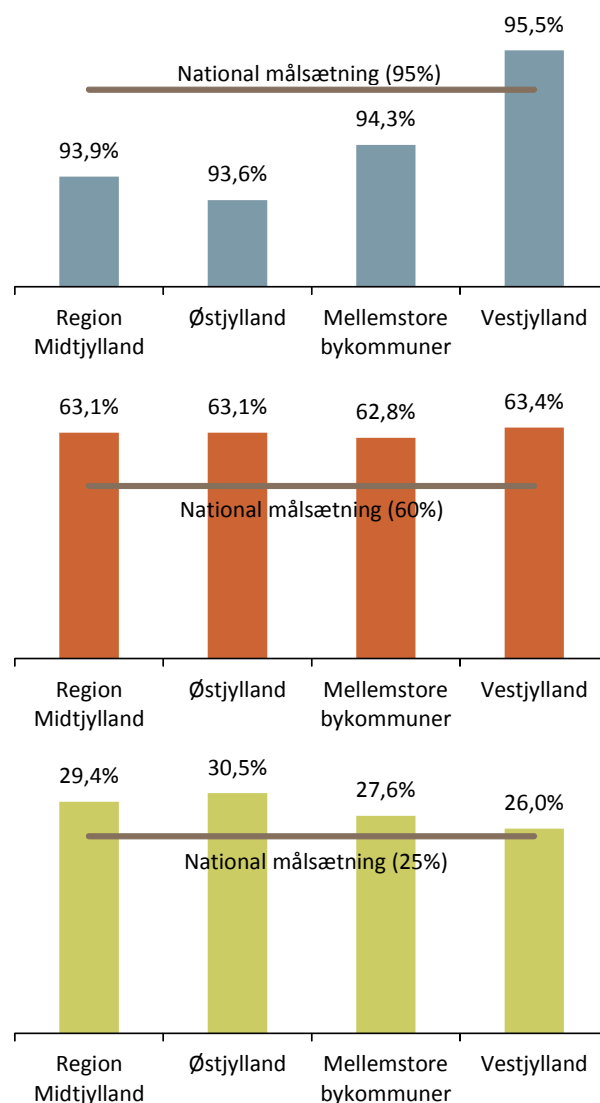
Andelen med en kort videregående uddannelse er højst i Region Midtjylland, og andelen forventes at stige yderligere frem til 2030.

Andelen med en mellemlang-, og en lang videregående uddannelse er betydelig højere i de større bykommuner end i Vestjylland. Forskellen forventes forstærket frem til 2030, da den forventede stigning i Østjylland er ca. 10 gange højere end i Vestjylland.

2020 MÅLSÆTNINGERNE

De nationale uddannelsesmålsætninger frem til 2020 er, at mindst 95% skal have en ungdomsuddannelse, 60% en videregående uddannelse og mindst 25% en lang videregående uddannelse. Region Midtjylland var i 2012 allerede i mål med to af målsætningerne. Knap 30% forventes af opnå en lang videregående uddannelse i Region Midtjylland, og 63% forventes at opnå en videregående uddannelse. Andelen som forventes at opnå mindst en ungdomsuddannelse i Region Midtjylland forventes at være 94%, og dermed meget tæt på 2020 målsætningen.

DE TRE 2020 MÅLSÆTNINGER. UNGDOMS- UDDANNELSE (ØVERST), VIDEREGÅENDE UDDANNELSE (I MIDTEN) OG LANG VIDEREGÅENDE (NEDERST),

KILDE: UNDERVISNINGSMINISTERIET

DE UNGES UDDANNELSESNIVEAU

Den førte uddannelsespolitik har været en succes de seneste fem år. Antallet der får en ungdomsuddannelse i Region Midtjylland er steget fra 87 procent i 2007 til næsten 94 procent i 2012. Tilsvarende er andelen der opnår en videregående uddannelse steget fra knap 50 procent i 2007 til godt 63 procent i 2012, og andelen med en lang videregående uddannelse er steget med over 50 procent i samme periode.

I Vestjylland er alle 2020 målsætningen for ungdomsuddannelser allerede opfyldt. Andelen, der forventes at få en lang videregående uddannelse, er dog lidt under niveauet i de øvrige bykommuner.

IVÆRKSÆTTERI

NYE VIRKSOMHEDER

Antallet af nye iværksættere er ret konjunkturfølsom. I modsætning til andre lande etablerer iværksætterne i Region Midtjylland ikke nye virksomheder i lavkonjunkturer på grund af ledighed, men derimod i højkonjunkturer, hvor afsætningsmulighederne er gode. En anden årsag til at antallet af nye virksomheder halveres fra 2007 til 2009 kan tænkes at være tilbageholdenhed fra finansieringsudbydere.

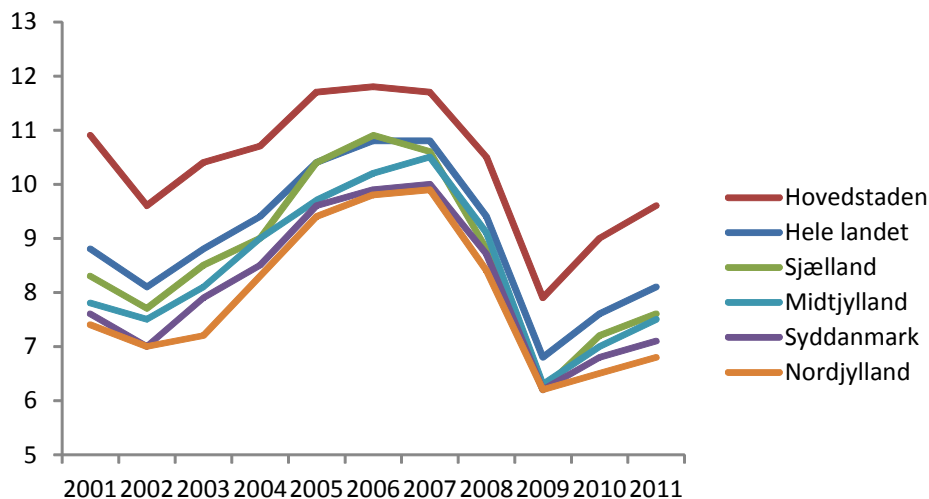
Etableringsraten i Region Midtjylland ligger generelt lidt under landsgennemsnittet, da Hovedstaden i hele perioden har en etableringsrate, der ligger et til to procentpoint højere end de øvrige regioner.

I 2010 var der samlet set 1.192 fuldtidsansatte i nye virksomheder.

Andelen af nye virksomheder, der eksporterer i etableringsåret er lavest i de gode år, hvor det er relativt let at finde indenlandske aftagere. I de år hvor afsætningsmulighederne på hjemmemarkedet er vigende, ser det ud, til at iværksætterne i større udstrækning søger mod de internationale markeder.

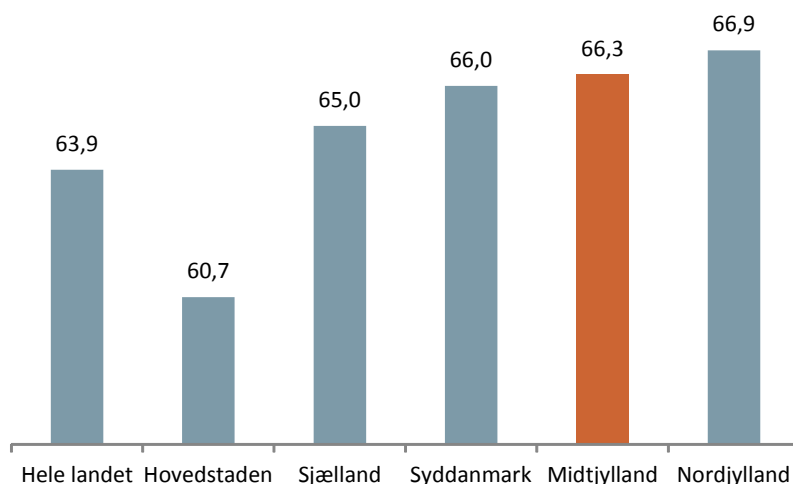
Chancen for at de nye virksomheder bliver mere end to år, er kun svagt højere i højkonjunkturer end i lavkonjunkturer. I stort set hele perioden er overlevelsesgraden for de nye virksomheder højere i Region Midtjylland end i de øvrige regioner. Overlevelsesgraden for de nye virksomheder i Region Hovedstaden ligger pænt under de øvrige regioner i hele perioden.

ETABLERINGSRATEN

KILDE: DANMARKS STATISTIK

SANDSYNLIGHEDEN FOR AT IVÆRKSÆTTERE OGSÅ EKSISTERER TO ÅR EFTER OP-RETTELSEN

KILDE: DANMARKS STATISTIK

NYE VÆKSTVIRKSOMHEDER

Af de nye virksomheder, som inden for de første to år havde mindst fem ansatte, udviklede knap 6% af virksomhederne sig til vækstvirksomheder. Siden 2007 er andelen af nyetablerede virksomheder i Region Midtjylland mere end halveret. Andelen af nye virksomheder i Region Midtjylland svarer stort set til niveauet i hele landet.

Finanskrisen har ikke haft betydning for jobskabelsen i de nyetablerede vækstvirksomheder. I hele perioden har der været omkring 15 arbejdspladser pr. vækstvirksomhed i Region Midtjylland.

HVOR MANGE HAR ØNSKER OM AT BLIVE SELVSTÆNDIG OG ANDELEN MED EN LANG VIDEREGÅENDE UDDANNELSE

Kun hver ottende af de beskæftigede var selvstændige i Region Midtjylland i 2013. Men potentialet er betydeligt større, da hver tredje har et ønske om at blive selvstændig. Der er lidt færre i Region Midtjylland der har ønske om at påbegynde som selvstændig end i de øvrige regioner, og der har siden 2009 været en svagt faldende tendens.

Der er relativt mange iværksættere, der har en erhvervsfaglig uddannelse i Region Midtjylland. I 2011 var andelen 39 procent. Andelen har været svagt faldende de seneste ti år. Til gengæld er andelen med en lang videregående uddannelse steget med 60 procent i samme periode, så andelen nu er over 11 procent. Iværksættere med en lang videregående uddannelse har generelt en lidt højere overlevelsesrate end øvrige iværksættere. Region Midtjylland har næst efter Region Hovedstaden den næst højeste andel af iværksættere med en lang videregående uddannelse.

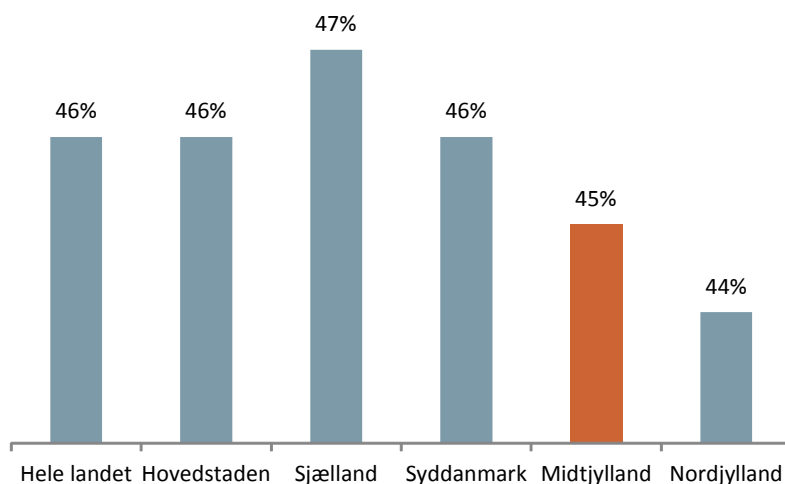
INNOVATION

ANDEL INNOVATIVE VIRKSOMHEDER

En tredjedel af virksomhederne i Region Midtjylland er produkt- eller procesinnovative. Lidt flere er organisations eller markedsføringsinnovative. Andelen svarer stort set til landsgennemsnittet, idet de regionale innovationsgrader er behæftet med en ikke ubetydelig usikkerhed.

Andelen af innovative virksomheder i Region Midtjylland har i perioden fra 2007 til 2012 ligget på godt 40 procent, svarende til landsgennemsnittet.

ANDELEN AF VIRKSOMHEDER, DER ER INNOVATIVE

KILDE: DANMARKS STATISTIK

INNOVATIONSUDGIFTER

I de innovative virksomheder i Region Midtjylland udgør nye produkter eller ydelser cirka 10 procent af virksomhedernes samlede omsætning. Det er under halvdelen af de nye varer og tjenesters andel af omsætningen i de innovative virksomheder i Region Hovedstaden.

Region Midtjylland har landets næsthøjeste private innovationsudgifter i forhold til BNP, kun overgået af Region Hovedstaden. Udgifterne er siden 2007 steget med cirka 50 procent og nærmer sig dermed niveauet i Region Hovedstaden, som kun er steget med 10 procent i samme periode.

PATENTER

Hvor antallet af nationale patentansøgninger er faldet i alle de øvrige regioner, er antallet steget i Region Midtjylland, så niveauet tangerer antallet af patentansøgninger i Region Hovedstaden.

Det samme gør sig stort set gældende for de europæiske patentansøgninger, dog antallet af europæiske patentansøgninger i Region Midtjylland stadig under niveauet i Region Hovedstaden.

Antallet af EU-varemærkeansøgninger er steget med 60% i Region Midtjylland siden 2004.

SAMARBEJDE MED DANSKE OG UDENLANDSKE PARTNERE

Samarbejde med andre virksomheder kan være en væsentlig parameter for kvaliteten af innovationer. Andelen af de innovative virksomheder, der samarbejder med enten danske eller udenlandske virksomheder faldt betydeligt i 2009. Der er cirka dobbelt så mange innovative virksomheder, der har samarbejde med andre danske virksomheder end virksomheder, der søger samarbejdspartnere i udlandet. Niveauet i Region Midtjylland for samarbejde med andre virksomheder, svarer stort set til niveauet i de andre regioner.

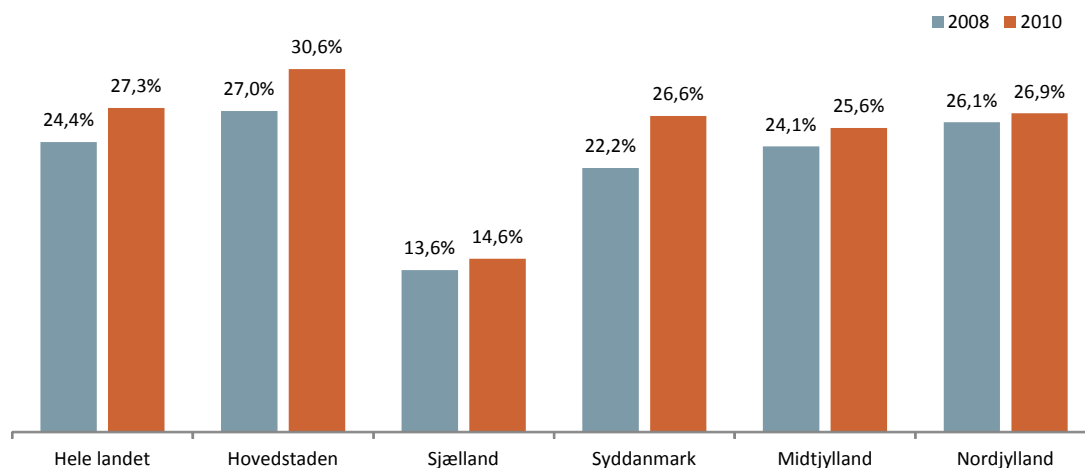
INTERNATIONALISERING

EKSPORT

En fjerdedel af de midtjyske virksomheders omsætning eksporteres til udlandet, og de midtjyske virksomheder er dermed stort set lige så eksportorienterede som de øvrige regioner, når man ser bort fra Region Hovedstaden.

Eksportandelen er i samtlige regioner steget fra 2008 til 2010. Årsagen til dette er ikke en stigende eksport, men derimod at eksporten er faldet mindre end den indenlandske afsætning. I Region Midtjylland er eksporten faldet med syv procent fra 2008 til 2010, mens den indenlandske afsætning er faldet med godt 14 procent. At den indenlandske afsætning er faldet mere end eksporten kan enten tillægges, at krisen har ramt det danske marked hårdere end eksportmarkederne, eller at varerne der afsættes på eksportmarkederne er mindre indkomstafhængige, end de varer der afsættes på hjemmemarkedet.

UDVIKLING I VIRKSOMHEDERNES EKSPORTANDEL 2008 OG 2010

KILDE: DANMARKS STATISTIK OG REGION MIDTJYLLAND

ANM.: EKSPORTANDEL MÅLT SOM EKSPORTENS ANDEL AF OMSÆTNING

Den midtjyske eksport er fordelt på meget få erhverv, hvor industrien og handel og transport tilsammen tegner sig for hele 94 procent af eksporten i Midtjylland.

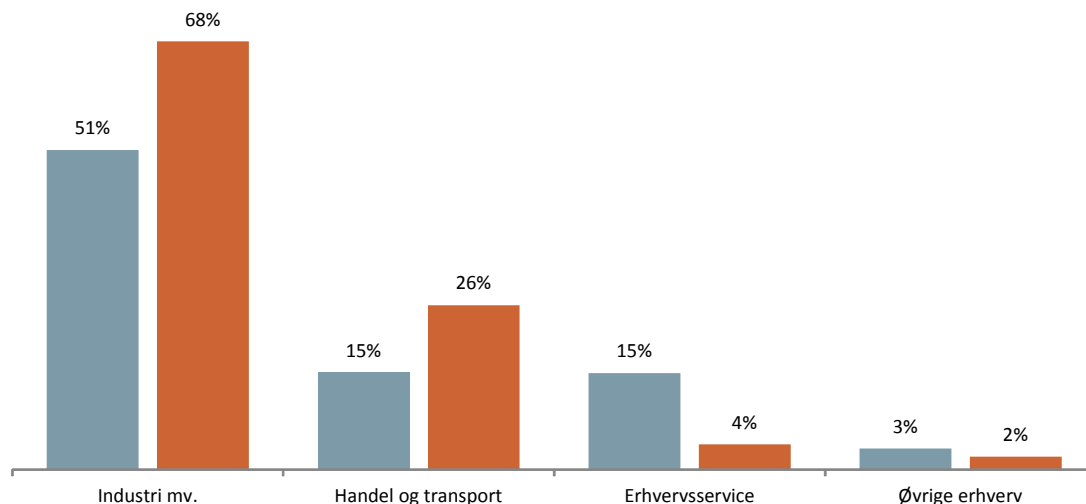
Det er kun industrien, som har en eksportandel, der ligger over gennemsnittet i Region Midtjylland, jævnfør figuren på næste side. Godt halvdelen af industriens omsætning eksporteres. Industrien er således klart det mest globale erhverv, og selvom industrien kun beskæftiger små 20 procent arbejdspladserne og har godt 30 procent af omsætningen i Region Midtjylland, så står den for knap 70 procent af eksporten. Branchen er dermed langt mere konkurrenceudsat end de øvrige erhverv og har dermed andre behov for erhvervsservice end de mere hjemmemarkeds orienterede erhverv.

Handel og transport samt erhvervsservice er de næst mest eksporterende erhverv med en eksportandel på godt 15 procent. Selv om eksportandelen er ens i de to brancher, så er der dog meget stor forskel på størrelsen af de respektive branchers eksport. Det skyldes, at handel og transport har en meget højere omsætning end erhvervsservice.

Kun ganske få virksomheder afsætter deres varer og ydelser uden for landets grænser. I Region Midtjylland eksporterer 11 procent af virksomhederne, hvilket svarer til landsgennemsnittet. Andelen af virksomheder i Region Midtjylland, der eksporterer, har stort set været uændret i perioden fra 2006 til 2010.

ERHVERVENES EKSPORTANDEL OG ANDEL AF SAMLET EKSPORT I 2010

KILDE: DANMARKS STATISTIK OG REGION MIDTJYLLAND

ANM.: EKSPORTANDEL MÅLT SOM EKSPORTENS ANDEL AF OMSÆTNING

UDENLANDSK EJEDE VIRKSOMHEDER

Det er kun en relativt meget lille del af virksomhederne i Region Midtjylland, der er ejet af udenlandske virksomheder. I 2010 var der 451 udenlandsk ejede virksomheder i Region Midtjylland svarende til en procent af samtlige virksomheder i regionen. De udenlandske virksomheder har dog stor betydning for produktionen og beskæftigelsen i Region Midtjylland, idet de tegner sig for knap 20 procent af omsætningen og knap 15 procent af arbejdspladserne.

FOKUSEREDE INDSATSOMRÅDER

Global konkurrencedygtighed handler blandt andet om at skille sig ud og udvikle specialiserede kompetencer. Det er vigtigt at Vækstforum satser strategisk og skaber rammerne og incitamenterne for at udbygge og udvikle særlige satsningsområder som omdrejningspunkt for fremtidig vækst og velfærd.

Vækstforum har derfor udvalgt fire særlige satsninger som er:

- Energi og miljø
- Fødevarer
- Velfærdsinnovation
- Turisme

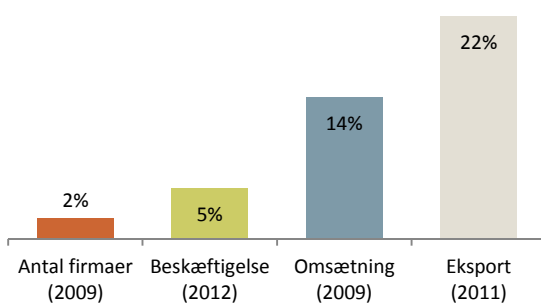
Der er tale om områder, som allerede spiller, eller kan komme til at spille en stor rolle i det midtjyske erhvervsliv.

Dette afsnit giver et overblik og en kort karakteristik af hvert enkelt indsatsområde.

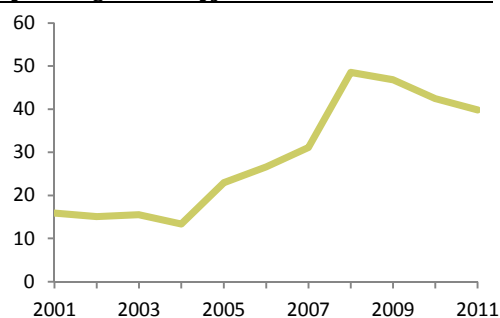
Gennemgangen følger ikke en bestemt struktur, da adgangen til kildedata varierer fra det ene indsatsområde til det andet. Det betyder samtidig, at man ikke umiddelbart kan sammenligne endside summere nøgletal på tværs af de enkelte indsatsområder.

ENERGI OG MILJØ

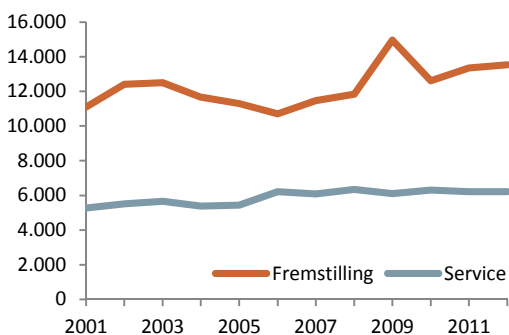
Energi og miljø's andel af det private erhvervsliv i Region Midtjylland

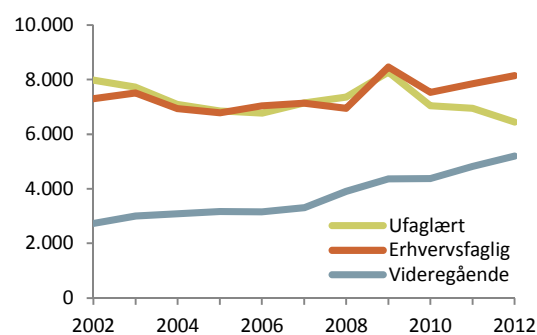
Eksport (mia. kr.) indenfor Energi og miljø i Region Midtjylland

Privat beskæftigelse indenfor Energi og miljø fordelt på underområde

Privat beskæftigelse indenfor Energi og miljø fordelt på uddannelsesniveau

REGION MIDTJYLLANDS ERHVERVSMÆSSIGE SPECIALISERING

Blandt de erhverv, som indgår i Energi og miljø, er primære erhverv som indvinding af olie og naturgas og fremstilling af raffinerede mineralolieprodukter, fremstillingserhverv som fremstilling af elektriske komponenter, motorer, vindmøller, pumper samt kompressorer og serviceerhverv som produktion, distribution og handel med elektricitet og gas, engroshandel med brændstof og servicestationer samt rensning af jord og grundvand og anden forureningsbekæmpelse.

De seneste tilgængelige tal viser, at der på landsplan er godt 5.000 virksomheder indenfor Energi og miljø, hvoraf en tredjedel ligger i Region Midtjylland. Region Midtjylland er hjemsted for en lang række af landets største virksomheder inden for Energi og miljø, herunder Vestas, Grundfos og Siemens Wind Power.

Region Midtjylland er den danske region, der har den stærkeste koncentration af beskæftigede inden for Energi og miljø. Faktisk har Energi og miljø de seneste år overhalet Møbler og beklædning som det mest koncentrerede erhvervsområde i Region Midtjylland. Ser man nærmere på underområderne i Energi og miljø, er Region Midtjylland særligt specialiseret inden for fremstillingserhvervene, hvorimod regionen stort set ikke har beskæftigelse i tilknytning til de primære erhverv, som hovedsageligt findes i Region Syddanmark.

EKSPORT OG BESKÆFTIGELSE

Energi og miljø har oplevet en kraftig vækst i eksporten med en konstant fremgang fra 2004 og indtil finanskrisens indtog i slutningen af 2008. På trods af det efterfølgende eksportfald, er Energi og miljø's andel af regionens samlede eksport steget

fra 13 procent i 2001 til 22 procent i 2011 og er dermed regionens næststørste eksportør efter fødevarerområdet.

Selvom Energi og miljø udgør regionens næststørste eksporterhverv, udgør de små 22.000 beskæftigede blot fem procent af den samlede private beskæftigelse i Region Midtjylland. En andel, der dog har været svagt stigende siden 2005.

Energi og miljø er kommet relativt godt igennem krisen. I Region Midtjylland er den private beskæftigelse faldet med 9,2 procent siden 2009, mens Energi og miljø er sluppet med et beskæftigelsesfald på 6,2 procent svarende til knap 1.400 arbejdspladser. Krisen ramte især Energi og miljøes fremstillingserhverv som alene fra 2009 til 2010 mistede næsten 2.500 arbejdspladser blandt andet som følge af en række store fyringsrunder i flere af de store industrivirksomheder.

Beskæftigelsen i Energi og miljøes servicevirksomheder er langt mindre konjunkturafhængige end fremstillingsvirksomhederne og har stort set været upåvirket af krisen.

UDDANNELSESBAKGRUND INDEN FOR ENERGI OG MILJØ

Siden 2002 er antallet af beskæftigede med en videregående uddannelse steget med 2.500 personer, hvilket svarer til en stigning på hele 91 procent. Og fremgangen er fastholdt siden 2009 på trods af krisen.

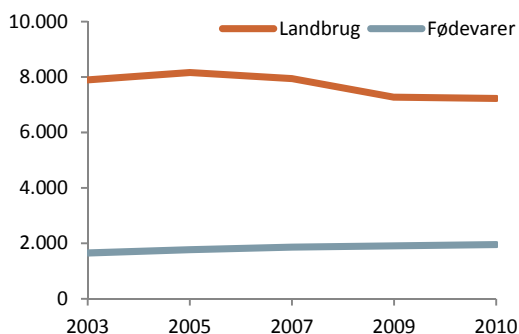
Krisen er gået hårdt ud over personer, der ikke har en kompetencegivende uddannelse. De ufaglærte arbejdspladser, som blev skabt under højkonjunkturen er sidenhen forsvundet. Alene i de årene 2009 til 2012 er antallet af ufaglærte arbejdspladser reduceret med 1.800 stillinger eller 19 procent.

Udviklingen markerer et generelt uddannelsesløft inden for Energi og miljø, hvor andelen af beskæftigede med en videregående uddannelse er steget fra 15 procent til 26 procent i perioden 2002 til 2012. Omvendt er andelen af beskæftigede uden en kompetencegivende uddannelse faldet fra 44 procent til 33 procent. Andelen med en erhvervsfaglig uddannelse har ikke ændret sig og ligger fortsat på 41 procent.

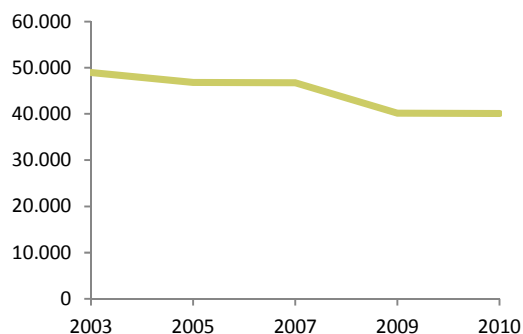
Kilde til figurer og tekst: Analysen "Fokus på Energi- og miljøsektoren i Region Midtjylland" (eStatistik, 2012) suppleret med data fra den regionaløkonomiske model SAM-K og LINE samt egne beregninger.

FØDEVARER

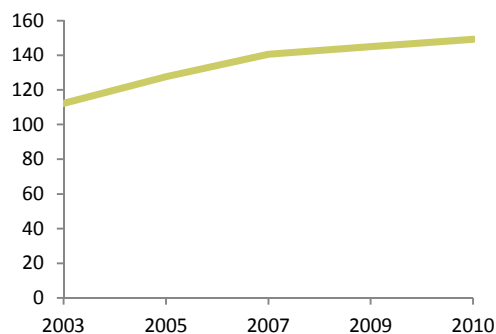
Antal virksomheder i Region Midtjylland fordelt på sektor

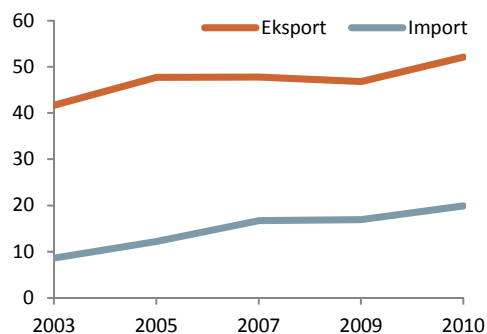
Beskæftigelsen på fødevarerområdet i Region Midtjylland

Omsætning (mia. kr.) på fødevarerområdet i Region Midtjylland

Eksport og import (mia. kr.) på fødevarerområdet i Region Midtjylland

NØGLETAL FOR FØDEVAREAKTIVITETERNE I REGION MIDTJYLLAND

I 2010 var der cirka 9.200 virksomheder på fødevarerområdet i Region Midtjylland, når man ser på tværs af værdikæden og inkluderer virksomheder inden for både det primære erhverv og forædlingsvirksomheder. Der var 1.950 virksomheder alene på fødevarerområdet, hvis der ses bort fra det primære erhverv. Siden 2003 er der kommet omkring 300 nye fødevareraktiviteter til, mens der er forsvundet næsten 700 landbrug.

Virksomhederne har omsat for 149 mia. kroner i 2010, hvilket er en stigning på cirka 33 procent i forhold til 2003.

Samtidig bidrager fødevarerhvervet markant til den danske og midtjyske eksport. Det midtjyske fødevarerhverv har i 2010 eksporteret for 52 mia. kroner, hvilket er en stigning på 10 mia. kroner eller 25 procent siden 2003. Tal fra Landbrug og fødevarer viser, at det danske fødevarerhverv står for cirka 20 procent af den samlede danske eksport, og det tal er formentlig større i Region Midtjylland. Foreløbige data peger således på, at den midtjyske fødevarereksport står for næsten 30 procent af den samlede eksport i Region Midtjylland. På trods af en vis usikkerhed synes dette at give god mening, da Region Midtjylland netop har en særlig specialisering på fødevarerområdet og derfor må forventes at stå stærkt på det globale marked.

Samlet set er der omkring 40.000 beskæftigede på fødevarerområdet i Region Midtjylland. Af disse er langt størstedelen beskæftiget inden for forædling af fødevarer svarende til cirka 33.000. Selvom fødevarerområdet er i vækst målt på omsætning og eksport, så har virksomhederne oplevet et fald i beskæftigelsen. I perioden 2003 til 2010 er beskæftigelsen faldet med knap 9.000 personer, hvilket svarer til et fald

på 18 procent. Udviklingen skyldes hovedsageligt, at beskæftigelsen inden for forarbejdning af kød er faldet fra cirka 18.000 til 10.000 i perioden.

REGION MIDTJYLLANDS ERHVERVSMÆSSIGE SPECIALISERINGER PÅ FØDEVAREOMRÅDET

Den samlede tilstedeværelse af privat beskæftigelse inden for fødevareområdet er højest i Region Midtjylland. Faktisk er 37 procent af de danske arbejdspladser på det samlede fødevareområde placeret i Region Midtjylland, hvilket er den højeste andel på tværs af de danske regioner.

Det er særligt beskæftigelsen inden for fremstilling af fødevarer og ikke så meget landbruget, som fylder meget i regionen, og dermed trækker den samlede specialisering op. Deler man fødevareområdet yderligere op, viser det sig, at Region Midtjylland har fire særligt stærke erhvervsmæssige specialiseringer på følgende områder:

- Fødevareanalyse og rådgivning
- Forarbejdning af mælkeprodukter og ingredienser
- Forarbejdning af kød
- Produktion af ingredienser

Fødevareanalyse og rådgivning er regionens stærkeste specialisering. Selvom specialiseringen kun dækker over cirka 400 arbejdspladser, er den stadigvæk meget vigtig som kompetenceområde. I Danmark er der stor tradition for fødevarer og sporbarhed inden for fødevarer, og Danmark kan fungere som rollemodel for andre lande. Kina har således peget på Danmark som et samarbejdsland og en rollemodel for udviklingen af fødevarer i deres produkter.

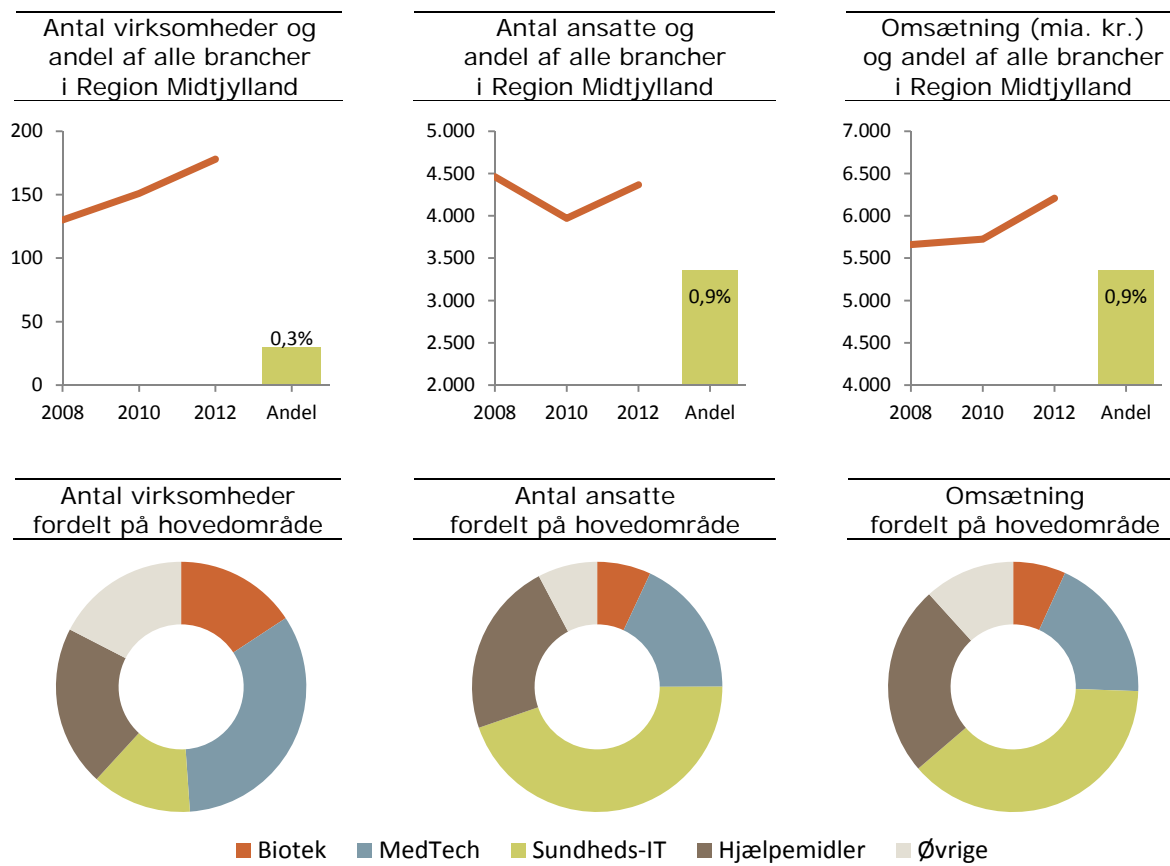
Forarbejdning af mælkeprodukter og ingredienser er regionens næststærkeste specialisering. Området er i høj grad domineret af Arlas aktiviteter, men indeholder også en række andre interessante og innovative virksomheder som Thise, Mammen Mejeri og Them Andelsmejeri.

Forarbejdning af kød er regionens tredjestærkeste specialisering. I denne gruppe finder man store internationale virksomheder som Danish Crown og Tulip. Det er dog et område, der er udsat for stærk international konkurrence og præget af omfattende effektivisering og automatisering.

Produktion af ingredienser er regionens fjerdestærkeste specialisering og dækker over virksomheder, som udvikler og producerer ingredienser til fødevareindustrien. Virksomheder som Arla Food Ingredients, AarhusKarlshamn, DuPont Nutrition Biosciences og KMC er velkendte navne både nationalt og internationalt i fødevarerindustrien.

Kilde til figurer og tekst: Analysen "På vej mod en international fødevareklynge i Danmark" (Reg X – Det Danske Klyngeakademi, 2013)

VELFÆRDSINNOVATION

OMFANG OG UDVIKLING

Evalueringen af MedTech Innovation Center viser, at den sundhedsteknologiske klynge i Region Midtjylland bestod af 178 virksomheder i 2012 med omkring 4.400 ansatte og en samlet omsætning på 5,7 mia. kroner.

Der er således tale om en ret beskeden klynge, som blot tegner sig for 0,3 procent af de private virksomheder, 0,9 procent af de privatansatte og 0,9 procent af omsætningen i de private erhverv i Region Midtjylland.

Virksomhederne er dog mere globalt orienterede end et generelt udsnit af dansk erhvervsliv. 53 procent af virksomhederne havde eksport i 2010, og fokuseres der alene på virksomheder med omsætning, er andelen 65 procent. Samlet eksporterede klyngen varer og tjenester for små to mia. kroner i 2010, hvilket svarer til 1,1 procent af den midtjyske eksport.

På trods af en betydelig fremgang i antallet af virksomheder har klyngen været mærket af den økonomiske krise. Omsætningen er kun steget med cirka to procent om året i perioden 2008 til 2012, og beskæftigelsen er stort set uændret efter et midlertidigt fald i 2010.

KARAKTERISTIK AF HOVEDOMRÅDERNE

Klyngen består hovedsageligt af fire hovedområder, bioteknologi, medtech, sundheds-IT og hjælpemidler. Hertil kommer en øvrig gruppe, der blandt andet består af salg og distribution samt specialiserede støttevirksomheder inden for rådgivning og kontraktforskning. Der er markante indbyrdes forskelle mellem disse områder,

både i forhold til virksomhedernes modenhed, den regionaløkonomiske betydning og det fremtidige vækstpotentiale.

Bioteknologi tegner sig for en sjettedel af klyngens virksomheder. De fleste biotekvirksomheder er små, nyere udviklingsselskaber, som arbejder med at udvikle nye lægemiddelkandidater eller nye diagnostiske produkter. Virksomhederne rummer et beskedent jobpotentiale i regionen, men lykkes det at bringe eksempelvis nye lægemiddelkandidater frem til kliniske forsøg, kan biotekvirksomhederne bidrage væsentligt til den regionale værdiskabelse, når rettighederne sælges.

Medtech udgør en tredjedel af klyngen målt på antallet af virksomheder og omkring en fjerdedel af omsætningen, når der korrigeres for, at halvdelen af omsætningen fra sundheds-IT kommer fra andre forretningsområder. Området er en blanding af nye, mindre udviklingsvirksomheder og etablerede selskaber, der har været på markedet i mange år, og som producerer relativt traditionelle produkter som eksempelvis hospitalsudstyr. Området har ligesom biotek mange virksomheder, hvor der endnu ikke er omsætning, men der er også nye virksomheder, der har udviklet og introduceret nye produkter med stort globalt vækstpotentiale.

Sundheds-IT er kendetegnet ved en håndfuld meget store virksomheder, der tegner sig for en betydelig del af den økonomiske aktivitet. Flere af disse har også aktiviteter rettet mod andre områder end sundhedsområdet. Det er den del af klyngen, som har den største andel af salget på hjemmemarkedet, men det vurderes, at der er et stort eksportpotentiale.

Hjælpemiddelvirksomhederne producerer blandt andet kørestole, lifte og senge til hospitals- og plejesektoren. Flere af virksomhederne har en stærk position på det danske marked. Hjælpemiddelområdet er det mest modne område i klyngen, og med 900 ansatte tegner området sig for omkring 30 procent af klyngens beskæftigelse. Eksportmæssigt er hjælpeområdet indtil videre det mest succesfulde i regionen, hvor halvdelen af klyngens eksport udgøres af hjælpemidler.

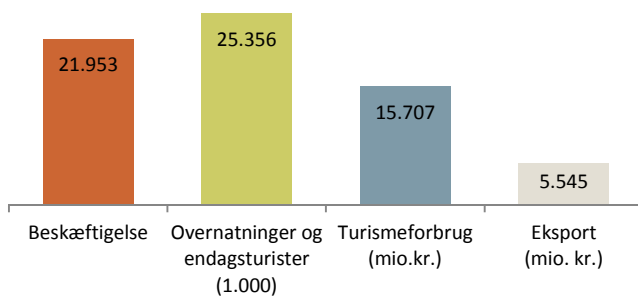
Kilde til figurer og tekst: Danmarks Statistik, evaluering af MedTech Innovation Center (IrisGroup, 2013) og egne beregninger.

Anmærkning til figurer: Data omfatter alle de pågældende virksomheders aktiviteter. Også dem, der kommer fra andre forretningsområder end velfærdsinnovation. Dette udgør for sundheds-IT cirka 47 procent i 2010.

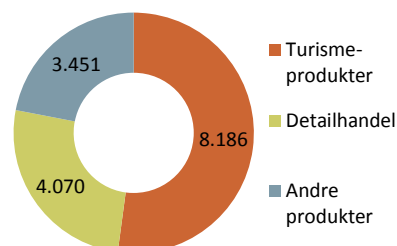

TURISME

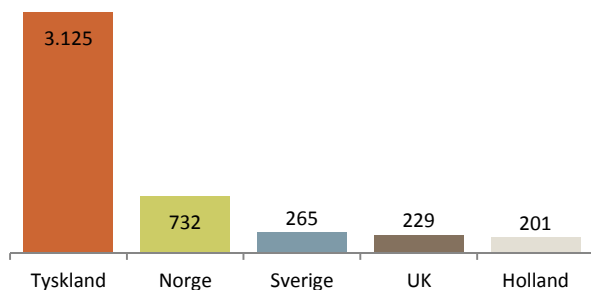
Nøgletal for turismen i Region Midtjylland, 2012

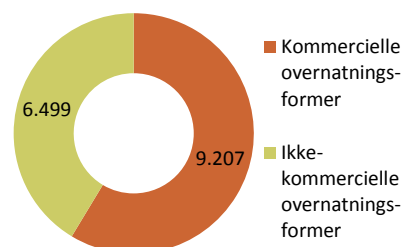
Turismeomsætning fordelt på produkttyper (mio. kr.)

Udenlandsk turismeforbrug fordelt på nationalitet Top 5 (mio. kr.)

Turismeomsætning fordelt på overnatningsform (mio. kr.)

TURISMEN OPGJORT SOM ET TURISMESATELLITREGNSKAB

Turismeopgørelsen er dannet på baggrund af et regionalt turismesatellitregnskab, der knytter turismen til nationalregnskabet, og adskiller sig ved, at økonomien opgøres fra efterspørgselsiden med udgangspunkt i køberne af produktet. Dermed knytter opgørelsen sig ikke kun til rene turismebrancher, da eksempelvis turisters køb af dagligvarer også er med i opgørelsen.

Opgørelsen følger den officielle, internationale definition af turisme, og opgørelsen medregner dermed turismeformer, der normalt ikke indgår i turismestatistikker fra Danmarks Statistik. Eksempelvis små overnatningssteder, krydstogt- og endagsturisme, besøg hos familie og venner samt brug af eget eller lånt feriehus.

TURISMENS STØRRELSE OG BETYDNING

Turister i Region Midtjylland brugte 15,7 mia. kroner i 2012. Det svarer til, at 1,6 procent af det samlede udbud af varer og tjenester i Region Midtjylland købes af turister i regionen.

Udenlandske turister brugte 5,5 mia. kroner (tæller som eksport), hvilket svarer til 35 procent af det samlede turismeforbrug i regionen, mens de resterende 65 procent af turismeforbruget (10,2 mia. kroner) kan tilskrives danskernes eget turismeforbrug i Region Midtjylland.

Hvis man medregner de samlede afledte effekter af turismeaktiviteten, er turismen grundlag for en beskæftigelse i Region Midtjylland på knap 22.000 årsværk. Det svarer til, at 3,4 procent af det samlede antal årsværk i regionen kan knyttes til turismen.

TURISMEFORBRUGETS SAMMENSÆTNING

Omdrejningspunktet i den midtjyske turisme er kystturismen langs Vesterhavet og de kystnære områder på Djursland samt forretningsturismen i de største byer.

9,2 mia. kroner eller 59 procent af det samlede turismeforbrug i Region Midtjylland kan tilskrives turister, der overnatter på kommercielle overnatningsformer. De resterende 6,5 mia. kroner af forbruget er knyttet til ikke-kommercielle overnatninger som eksempelvis eget sommerhus, overnatninger hos familie og venner og endagsbesøg. Dermed er den relative betydning af de betalende gæster langt højere i Region Midtjylland end landsgennemsnittet på 52 procent.

Blandt turister, der overnatter på kommercielle overnatningsformer står hotelgæster alene for 4,0 mia. kroner. Bemærk at turismeforbruget viser, hvad gæster fra den pågældende overnatningsform bruger af penge i Region Midtjylland, og ikke kun hvad gæsten bruger på overnatning. Tre fjerdedele af hotelgæsternes forbrug kan tilskrives erhvervsturister, mens den sidste fjerdedel kan tilskrives ferieturister.

Gæster i lejet feriehus skaber det næststørste forbrug blandt de kommercielle overnatningsformer med et forbrug på 3,7 mia. kroner, og campingturismen er også en vigtig turismeform i regionen med et forbrug på godt 800 mio. kroner.

Blandt de ikke-kommercielle overnatningsformer er både endagsforretningsturismen, overnatning hos familie og venner samt overnatninger i eget sommerhus vigtige elementer med et forbrug på henholdsvis 2,2 mia. kroner, 2,1 mia. kroner og 1,4 mia. kroner.

Som nævnt står danske turister for den største andel af turismeforbruget. Det gælder i øvrigt for alle de danske regioner. Tyskland er suverænt det største udenlandske marked i Region Midtjylland, og tegner sig for godt halvdelen af det samlede forbrug fra udenlandske turister. Herefter er der et stort spring ned til Norge, som er det næststørste marked med 13 procent af det samlede udenlandske turismeforbrug.

Det er tydeligt, at turisterne hentes fra nærmarkederne, og USA, der er det vigtigste marked udenfor Europa, tegner sig blot for et turismeforbrug på 86 mio. kroner, svarende til under to procent af det samlede udenlandske turismeforbrug.

52 procent af turismeforbruget bliver brugt på egentlige turismeprodukter som overnatning, lokaltransport, restauranter. Selve overnatningsproduktet fylder ikke overraskende meget med et samlet forbrug på 3,1 mia. kroner. Det svarer til 19 procent af den samlede turismeomsætning. Lokaltransport og restaurantbesøg fylder ligeledes meget i turisternes samlede feriebudget med henholdsvis 2,8 mia. kroner og 1,7 mia. kroner.

Den resterende del af turismeforbruget er forholdsvis jævnt fordelt mellem detailhandlen og kategorien andre produkter. Alene 1,7 mia. kroner af detailhandelsomsætningen blev lagt på føde- og drikkevarer samt tobak.

Forbruget af rene turismeprodukter er formentlig undervurderet i denne opgørelse, da flere produktgrupper af rent tekniske årsager er lagt ind under kategorien andre produkter og ikke under kategorien turismeprodukter. Blandt andet er produkterne 'teater, bibliotek og andre kulturelle tjenester' placeret i andre produkter og ikke turismeprodukter, da det primært er lokale, der benytter sig af produktet.

Kilde til figurer og tekst: Analysen "Turismens økonomiske betydning i Danmark 2012" (VisitDenmark, 2014)

